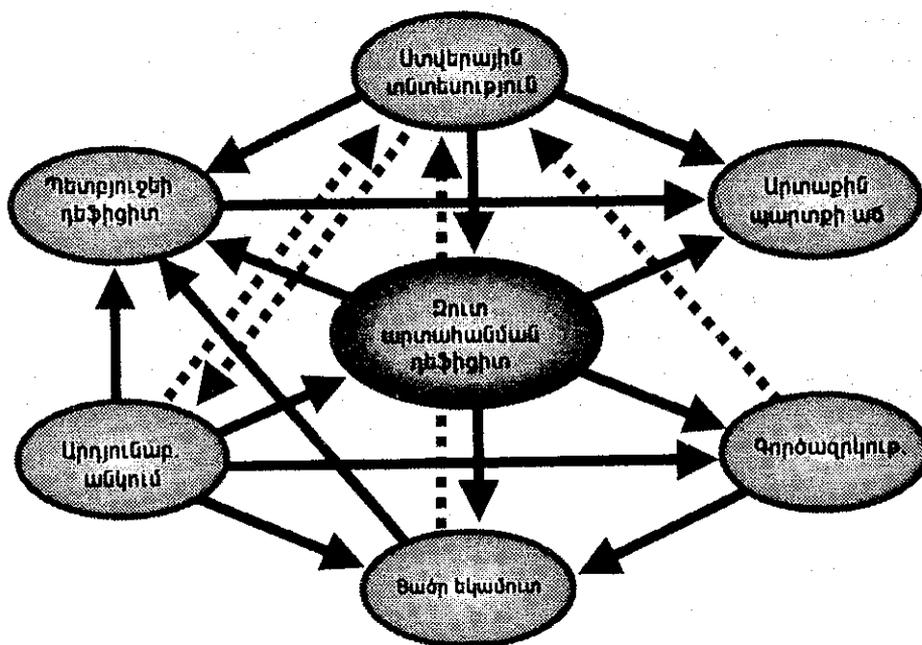

5. Քաղաքականությանը վերաբերող առաջարկություններ Հայաստանի Կառավարությանը

5.1. Ձարգացման պլանի նախադրյալների և անրաժեշտության ընկալումը

(1) Քաղաքականության խնդիրների ընկալումը

Ինչպես արդեն քննարկվել է գլուխ 2.3.-ում, Հայաստանը դիմակայում է ֆինանսական և տնտեսական հրատապ խնդիրների: Ստորև բերվող նկ. 5-1-ում պատկերված են միմյանց միահյուսված առանցքային տնտեսական խնդիրների միջև եղած փոխադարձ կապերը:

Նկար 5-1 Տնտեսությունում ղեֆիցիտի պատճառները

Քաղաքականությունը որոշող գործիչների միջև համաձայնություն և միասնություն պետք է ձեռք բերվի Հայաստանի տնտեսական վերականգնմանը դիմակայող ներհակ խնդիրների ու դրանց արմատների, ինչպես նաև այդ խնդիրների լուծման ճանապարհին կառավարությանը դիմակայող քաղաքական բնույթի խնդիրների շուրջ:

Նկար 5-1-ից հետևում է արտադրության և արտահանման ընդլայնման կարևորությունը: Հետազոտական քիմը Հայաստանին դիմակայող առանցքային հիմնահարցերն ու տնտեսաքաղաքական խնդիրները դասակարգել է 4 խմբի, ինչպես ցույց է տրված ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 5-1 Հայաստանի տնտեսությանը դիմակայող գլխավոր հիմնահարցերը և տնտեսաքաղաքական խնդիրները

Գլխավոր հիմնահարցերը	Քաղաքականության հիմնական խնդիրները	Միջնա- և երկարաժամկետ խնդիրները
1) Ֆինանսական մեծ դեֆիցիտը	→ Ֆինանսական դեֆիցիտի կրճատումը	→ Ֆինանսական հաշվեկշռի ապահովումը
2) Արտաքին պարտքի աճը	→ Արտաքին պարտքի կասեցումը	→ Արտաքին պարտքի կրճատումը
3) Առևտրի հաշվի մեծ դեֆիցիտը	→ Արտահանման ընդլայնումը	→ Առևտրի և ծառայությունների հաշվի հավասարակշռումը
4) Ցածր աշխատավարձը և փաստացի գործազուրկների զգալի թիվը	→ Զբաղվածության ապահովումը	→ Եկամուտների էական ավելացումը

Մանրամասն բացատրությունն այստեղ հապավված է, և ստորև սլաքի (←) օգնությամբ լույս նշված է պատճառը.

1) Ֆինանս. խոշոր դեֆիցիտ	← ① Ցածր ֆինանսական եկամուտներ	← ② Ցածր հարկային մուտքեր	← ③ Ոչ շահութաբեր մասնավոր հատված (լճացած արդյունաբերություն/անարդյունավետ գյուղատնտեսություն/նվազ եկամտաբեր առևտուր)	← ④ Փոքր արտահանում	← ⑤ Ցածր միջազգային մրցունակություն ունեցող և փոքր ավելացված արժեքով ապրանքների արտադրում և ծառայությունների մատուցում (մեծ ավելացված արժեք ստեղծող արտադրության բացակայություն)
		← ① Բնակչության ցածր եկամուտներ	← ② Աշխատատեղերի պակաս	← ③ Արտահանման ցածր մակարդակ	← ④ Ցածր միջազգային մրցունակություն ունեցող և փոքր ավելացված արժեքով ապրանքների արտադրում և ծառայությունների մատուցում (մեծ ավելացված արժեք ստեղծող արտադրության բացակայություն)
		← ① Սովերային տնտեսություն/հարկումից խուսափում	← ② Տնտեսական մաֆիա	← ③ Տնտեսական միջավայր	← ④ Աղքատություն
			← ① Բարձր եկամտաբեր ՊԿՊ-երի թողարկում	← ② Ֆինանսական խոշոր դեֆիցիտ	
2) Արտաքին պարտքի աճ	← ① Ընթացիկ հաշվի մեծ դեֆիցիտ	← ② Առևտրի հաշվեկշռի մեծ դեֆիցիտ	← ③ Արտահանման զգալի պակաս	← ④ Արտահանելի ապրանքների պակաս	← ⑤ Ցածր միջազգ. մրցունակութ. ունեցող և փոքր ավելացված արժեքով ապրանքների արտադրում և ծառայությունների մատուցում (մեծ ավելացված արժեք ստեղծող արտադրության բացակայություն)
			← ① Ֆինանսական դեֆիցիտ	← (նույնը, ինչ 1 - ①-ի պարագայում)	
3) Առևտրի հաշվեկշռի խոշոր դեֆիցիտ	← (նույնը, ինչ 2-②-ի պարագայում)				
4) Ցածր աշխատավարձ, փաստացի գործազուրկների զգալի թիվ	← ① Աշխատատեղերի պակաս	← ② Ցածր միջազգային մրցունակություն ունեցող և փոքր ավելացված արժեք պարունակող ապրանքների արտադրում և ծառայությունների մատուցում (մեծ ավելացված արժեք ստեղծող արտադրության բացակայություն)			

Ինչպես ցույց է տրված վերևում, միմյանց փոխկապված տնտեսական բոլոր հիմնահարցերի արմատական պատճառների հիմքում ընկած է փոքր արտահանումը ← արտադրությունը սահմանափակված է փոքր ավելացված արժեքով և ցածր միջազգային մրցունակություն ունեցող ապրանքներով և ծառայություններով: Այլ կերպ ասած, չեն արտադրվում մեծ ավելացված արժեքով և միջազգայնորեն մրցունակ ապրանքներ և, քեպետ տվյալ հիմնահարցի «կշիռը» նշանակալիորեն տարբերվում է վերը նշվածից, արմատը կարելի է տեսնել նաև ստվերային տնտեսության ← աղքատության մեջ:

Նույնիսկ ստվերային տնտեսության պարագայում, որի արմատները ծագում են աղքատությունից, եթե մեծ ավելացված արժեքով և միջազգայնորեն մրցունակ ապրանքների արտադրությունն ու ծառայությունների մատուցումը հասնի առևտրի հաշվում հավասարակշռություն ապահովելու համար պահանջվող մակարդակին, ապա այն կրերի մի այնպիսի տնտեսական միջավայրի ստեղծմանը, երբ այլևս կվերանա լայնատարած ստվերային տնտեսության գոյության անհրաժեշտությունը:

Վերջին հաշվով, սղյուսակ 5-1-ում տրված բոլոր 4 առանցքային հիմնահարցերի համար ընդհանուր միակ արմատական պատճառը հանգում է մեծ ավելացված արժեք պարունակող և միջազգայնորեն մրցունակ ապրանքների ու ծառայությունների պակասին:

Վերը շարադրվածից կարելի է եզրակացություն անել, որ կառավարությունը կարող է աստիճանաբար լուծել քաղաքականության չորս հիմնական խնդիրները՝ պայմանով, որ ապրանքների ու ծառայությունների պարունակած ավելացված արժեքի մեծացման միջոցով ապահովի արտադրության և արտահանման ընդլայնում տնտեսության բոլոր՝ առաջնային, երկրորդային և երրորդային հատվածներում:

Ոստի, որպես կառավարության ամենաառաջնահերթ քաղաքականություն, պետք է նպաստել ապրանքների և ծառայությունների ավելացված արժեքի մեծացմանը, ինչը հնարավոր կդարձնի հասնել միջազգայնորեն մրցունակ արտադրանքի բողարկման և արտահանման (ներառյալ՝ ներմուծմանը փոխարինող արտադրության) ընդլայնմանը:

5.2. Զարգացման միջնաժամկետ պլանի մտապատկերի ստեղծումը

5.2.1. Զարգացման միջնաժամկետ պլանի մտապատկերը

(1) Պլանավորման նախադրյալները

Զարգացման պլանի մշակման նախադրյալները շարադրվում են ստորև:

1) Պլանը պետք է լինի միջնաժամկետ (7 տարվա կտրվածքով): Պլանի բազային տարի կարելի է սահմանել 1998թ., իսկ պլանը կընդգրկի 1999-2005թթ. ժամանակահատվածը:

Պլանը կանվանվի «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ - 2005»:

Հայաստանի հասարակության և տնտեսության արդի իրավիճակում առկա են շատ անորոշ գործոններ, ուստի իրատեսական չէր լինի ձեռնամուխ լինել երկարաժամկետ՝ 10 և ավելի տարիներ ներառող հեռանկարային պլանի կազմմանը, քանի որ իրականության հետ խզումը կարող էր չափազանց խորը լինել: Այսօրվա Հայաստանին պահանջվող զարգացման պլանը պետք է լինի համեմատաբար կարճ ժամկետի համար, որպեսզի տեղավորվի մարդկանց տեսածիրի սահմաններում: Նաև, այդ պլանը պետք է լինի իրականացման և բավականաչափ ճկուն, որպեսզի հնարավոր լինի այն փոփոխությունների ենթարկել՝ կախված արտաքին միջավայրի զարգացումներից:

2) Պլանավորումն իրականացվելու է Նախագահի ներքո կազմավորվող և այս պլանի մշակման համար բյուջեից հատուկ հատկացվող միջոցներից ֆինանսավորվող «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ – 2005»-ի պլանային հանձնախմբի կողմից: Սույն նախագծի հաջողության առումով կարևորագույնը՝ դա հանձնախմբի անդամների ձեռնհասությունն է: Թերթերը, հեռուստատեսությունը և այլ լրատվամիջոցներն օգտագործելով, պետք է հրավիրել և նախագծի շուրջ համախմբել առավել շնորհալի և որակյալ մասնագետներին:

(2) «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»-ի հանձնախմբի խնդիրները

1) Մակրոտնտեսական ցուցանիշների սահմանումը

Հանձնախումբը, նախ և առաջ, պետք է աղյուսակ 5-2-ի (տե՛ս հաջորդ էջին) ամեն մի կետի առումով սահմանի նպատակային մակրոտնտեսական ցուցանիշները:

Աղյուսակ 5-2-ը հասկանալի է, որպեսզի շատ տեղ չզբաղեցնի, այնպես որ 1999-2005թթ. ժամանակահատվածի ամեն մի տարվա համար հարկ է նշել համապատասխան մակրոտնտեսական ցուցանիշը և այն համադրել բազային տարվա հետ: Պլանային ժամանակահատվածի 4-րդ՝ միջանկյալ տարում պետք է կատարել ստուգազննում և

քննության ստնել ու 4-րդ և հաջորդող տարիների պլանում արտացոլել ներքին և արտաքին գործոնների էական փոփոխությունները:

Աղյուսակ 5-2 Նպատակային մակրոտնտեսական ցուցանիշները

(Տարի)	Բազային տարի	1-ին տարի	4-րդ տարի	7-րդ տարի	
	1998	1999	2002	2005	2005/1998
- Տնտեսական աճի տեմպը					
- ՀՆԱ-ի կառուցվածքը					
- Տնտեսապես ակտիվ ազգայնակազմությունը					
- Չբաղվածության կառուցվածքը					
- Գործազրկության մակարդակը					
- «Բյուջեի դեֆիցիտ/ՀՆԱ» քանորոշ					
- Արտահանման և ներմուծման ծավալը					
- Սիջազգային վճարումների հաշվեկշիռը					
- Արտաքին պարտքի մնացորդը					
- Պարտքի սպասարկման գործակիցը					
- Ներդրումների ծավալը					
- (որից) Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները					
- Այլ					

2) Մասնավոր հատվածի զարգացման նպատակային ցուցանիշների սահմանումը

Ապա (իրականում՝ վերոնշյալ 1)-ին գուցահեռ) անհրաժեշտ կլինի մշակել ՀՆԱ-ն կազմող ամեն մի հատվածի աճի պլանային ցուցանիշները և սահմանել մարդկային ռեսուրսների, ապրանքների և կապիտալի պահանջվող ներդրանքը: Նույնը հարկ կլինի կատարել նաև տվյալ հատվածը կազմող ենթահատվածներից յուրաքանչյուրի կտրվածքով:

5.2.2. Ուղղվածությունը և մարտավարությունը

Ապագա զարգացման ուղղվածությունը պետք է իր կոնկրետ արտացոլումը գտնի վերը նշված պլաններում: Վերջիններս պետք է ներառեն համարձակ կառուցվածքային բարեփոխումները և, դրա հետ կապված, արդյունաբերության հիմնարար պլանավորումը, որը հարկ է զերծ պահել առկա ազդեցիկ խմբերից որևէ մեկի ներգործությունից: Նման վերակառուցումը հիմնված պետք է լինի Հայաստանի ներուժի վերլուծման և գնահատման վրա, որպեսզի ընտրվեն Հայաստանի զարգացման ապագա ուղղվածությունը և որոշվեն խթանման ենթակա գերակա ոլորտները, ինչպես նաև այն ոլորտները, որոնց փլուզման կանխումն անհնաատ է և անօգուտ:

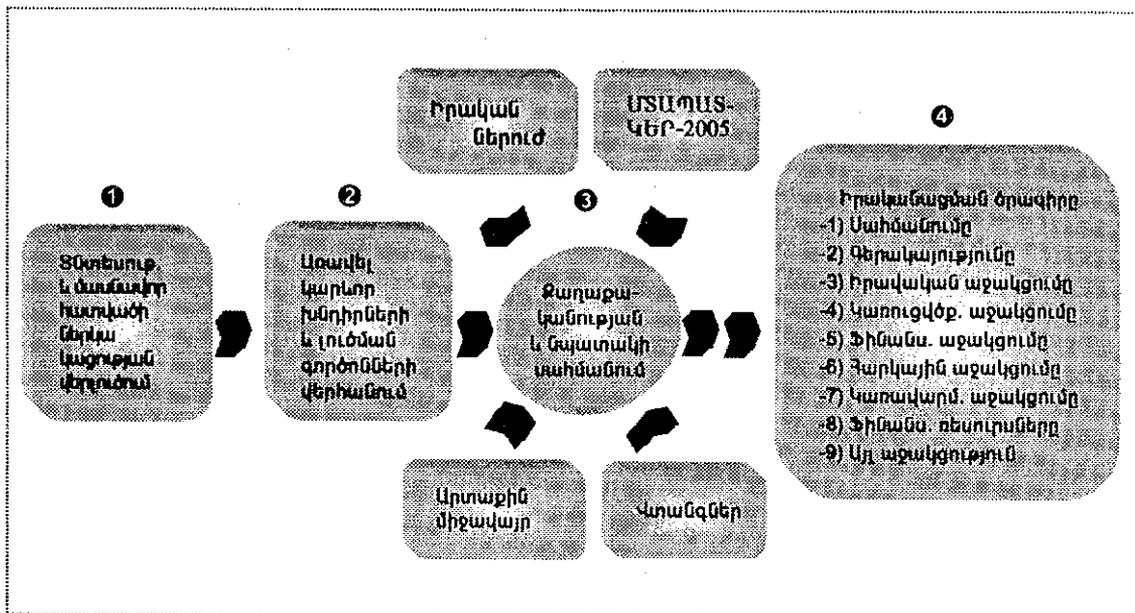
Սույն պլանի առումով մեկ այլ կարևոր խնդիր է ֆինանսական դեֆիցիտի կրճատումը: Ծախսերի հետագա ավելացումը զսպելու նպատակով անհրաժեշտ է ունենալ փոքր և արդյունավետ կառավարություն, ինչը պահանջում է առանցքային վարչական բարեփոխումների անցկացում:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»-ի նպատակն է իրականացնել կառուցվածքային այնպիսի բարեփոխումներ, որ ապահովվի ոչ միայն տնտեսության, այլև ողջ երկրի հստակ և արդյունավետ գործառնությունը:

5.2.3. Պլանավորման մեթոդաբանությունը և իրականացումը

Ինչպես հայտնի է, պլանավորման մեթոդաբանության մեջ կան երկու՝ մակրո և միկրո մոտեցումներ: «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»-ում և «Մասնավոր հատվածի զարգացման պլան»-ում նպատակային ցուցանիշներ սահմանելիս այս երկու մոտեցումն էլ գտնում են իրենց կիրառումը:

Նկար 5-2-ում պատկերված պլանավորման գործընթացի հիմքում ընկած են առողջ բանականության ընդհանուր դրույթները:

Նկար 5-2 Զարգացման բաղաբաժանության մշակման գործընթացը

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»-ի նպատակային մակրոտնտեսական ցուցանիշները, որոնք բերված են աղյուսակ 5-2-ում, ի սկզբանե տրվում են թվային արժեքներով:

Միկրո մոտեցմամբ պատրաստվում են տնտեսության հիմնական հատվածների պլանները, այն է՝ արդյունաբերական գարգացման պլանը, տարածքային զարգացման պլանը, ֆինանսական և բյուջետային պլանը, արտաքին առևտրի պլանը և այլն: Մույն զեկույցում դուք կարող եք գտնել գաղափար-պլանների 2 օրինակ՝ առևտրային քաղաքականության և տարածքային զարգացման քաղաքականության համար, որոնք կարելի է դիտարկել որպես պլանավորելիս կիրառվող մոտեցման կոնկրետ դրսևորում:

5.2.4. Արտաքին առևտրի պլանը (քաղաքականությունը)

Եթե առևտրի հաշվի ընթացիկ դեֆիցիտի հետ կապված իրավիճակը չշտկվի, իսկ միջազգային գործակալություններից և օտարերկրյա սղբյուրներից ստացվող ֆինանսական օժանդակությունը դադարեցվի, ապա Հայաստանն այլևս ի գորու չի լինի կատարելու իր պարտավորությունները և 7 տարուց էլ պակաս ժամկետում կհայտնվի սնանկ պետության կարգավիճակում:

Մույն պլանի գերառաջնային խնդիրը պետք է լինի խթանել արտահանական՝ ներառյալ ներմուծմանը փոխարինող ճյուղերը և այս նպատակով գործի դնել տնտեսաքաղաքական բոլոր հնարավոր միջոցները: Առաջին արդյունքներն ի հայտ պետք է գան 2001թ., իսկ մինչև 2005թ. իրավիճակն արդեն իսկ պետք է կտրուկ բարելավված լինի: Առևտրի հաշվեկշռի առումով, 1998թ. մոտ 670 միլիոն ԱՄՆ դոլար կազմող դեֆիցիտը մինչև 2005թ. պետք շեշտակիորեն կրճատվի, իսկ հետագա տարիներին՝ նաև խապառ վերացվի:

Օրինակ, վերջնական նպատակն է հասնել նրան, որ առևտրի դեֆիցիտը 2005թ. կազմի ո՛չ ավել, քան 300 միլիոն ԱՄՆ դոլար:

Ռազմավարությունն այն է, որ պետք է քննության առնել նպատակի իրագործելիությունը. «ինչի՛ց այն կախված կլինի» և «ինչպե՛ս կարելի է հասնել նպատակին»: Այս ռազմավարության հիմնատարրերը քննարկելու համար անհրաժեշտ է ունենալ հստակ ըմբռնում՝ հիմնված առկա արտադրության, արտահանման, ներմուծման, ռեսուրսների և, արտահանման տեսանկյունից, հարևան շուկաներում դիտվող միտումների մասին ընդգրկուն տեղեկությունների վրա:

Մասնավորապես, էական է մատրիքսի միջոցով վերլուծել շուկաները և առևտրի արդի կառուցվածքը, երբ գրեթե բոլոր ապրանքներն ու նյութերը ներմուծվում են, իսկ արտահանումը շատ չնչին է:

Առանց 1996 և 1998թթ. արտահանման և ներմուծման ցուցանիշները դիտագնենու, առնվազն հրաշք կլինեք հասնել արտահանման շեշտակի ընդլայնմանը և ներմուծման աճի սահմանափակմանը: Հայաստանն ունի չօգտագործվող ներուժ, ներառյալ մարդկային ռեսուրսները: Քանի որ տնտեսությունում արտահանման ընդլայնումը բերում է ներմուծման

աճին, վերոնշյալ վերլուծումը կիրականացվի՝ հայրենական ապրանքների գների իջեցման և ոչ գնային մրցակցության շնորհիվ կրճատելով ներմուծման ծավալը: Աղյուսակ 5-3-ում բերված են 1998թ. 670 միլիոն ԱՄՆ դոլար կազմող առևտրային դեֆիցիտն առ 2005թ. 300 միլիոնի նվազեցնելու նպատակային ցուցանիշները: Աղյուսակ 5-4-ը ցույց է տալիս առևտրի նպատակային ապրանքի ծավալի մեծացումը կամ փոքրացումը:

Աղյուսակ 5-3 Առևտրի նպատակային ցուցանիշները 2002 և 2005թթ.

(միավորը՝ միլիոն ԱՄՆ դոլար)

	1996	1998	2002	2005
Արտահանում	290,3	223,4	490	785
Ներմուծում	861,5	895,7	1015	1085
Առևտրի հաշվեկշիռը	-571,2	-672,3	-525	-300

Աղյուսակ 5-4 Նպատակային ապրանքի ծավալի աճը/նվազումը

	Արտահանում				Ներմուծում			
	1996	1998	2002	2005	1996	1998	2002	2005
Ընդհանուր ծավալը	290,3	223,4	490	785	861,5	895,7	1015	1085
Կենդանիներ և կենդ. ապրանքներ	0,1	0,1	→	→	67,4	47,5	↘	↘
Բանջարեղեն	0,9	1,3	→	→	114,9	117,8	↘	↘
Պատրաստի մթերք	11,8	16,8	↗	↗	83,0	109,9	↘	↘
Հանքային արտադրանք	19,1	31,7	↗	→	192,2	197,6	↗	↗
Քիմիական ապրանքներ	5,4	2,2	↗	↗	56,1	74,7	↗	↗
Կտորեղեն և տեքստ. ապրանքներ	9,7	13,6	↗	↗	21,0	31,7	↗	→
Թանկարժեք քարեր և մետաղ. դրանցից պատրաստված իրեր	140,3	53,1	↗	↗	129,8	45,5	↗	↗
Ոչ՝ ազնիվ մետաղ և իրեր դրանից	47,3	40,4	→	↗	10,2	20,4	→	→
Մեքենաներ և մեխանիզմներ	34,3	40,1	→	↗	80,5	78,8	↗	↗
Տրանսպորտ. միջոցներ և սարքավ.	2,7	3,3	→	→	12,0	47,3	↗	↗
Այլ		20,8	↗	↗		124,5	↗	↗
Նոր հողված A (ծրագրամիջոցներ)		0	↗	↗		0	↗	↗
Նոր հողված B (ոսկի և այլն)		0	↗	↗		0	→	→

Վերը բերված նպատակային ցուցանիշներն սպահովվում են արտահանումը մոտ 560 միլիոն ԱՄՆ դոլարով ընդլայնելու և ներմուծման անը մոտ 190 միլիոն ԱՄՆ դոլարով սահմանափակելու շնորհիվ, ինչի արդյունքում դեֆիցիտը 2005թ. կրճատվում է 300 միլիոնի:

2002 և 2005թթ. նպատակային ցուցանիշները ենթադրում են որոշակի քաղաքականության իրականացում.

- հայրենական գյուղատնտեսության խթանում և Վրաստանից ու այլ երկրներից մսի և բանջարեղենի ներմուծման էական կրճատում, որոնք կազմում են ներմուծման ծավալի զգալի մասը.
- լավ ավանդներ ունեցող կոշիկի արտադրության և թեթև արդյունաբերության (հիմնականում՝ կարի արտադրության) խթանում, որն օտարերկրյա կապիտալի հետ համատեղ ձեռնարկատիրության զարգացման ճանապարհով վերջին տարիներին արագ առաջընթաց է ապրում.
- Հայաստանի մտավոր ռեսուրսների օգտագործման նպատակով օտարերկրյա կապիտալի ներդրման կամ արտասահմանյան ընկերությունների հետ տեխնիկական համագործակցության խթանում այնպիսի ոլորտներում, ինչպիսիք են ծրագրային միջոցների մշակումը և համակարգիչների հետ կապված ճյուղերը: Նաև՝ այլ նոր ճյուղերի (օրինակ՝ ոսկու արտադրության) խթանում.
- նոր տեխնոլոգիաների խթանում (սա կրերի մեքենաների ու սարքավորումների ներմուծման ընդլայնմանը):

Աղյուսակներ 5-3-ը և 5-4-ն իրենցից ներկայացնում են մոտեցման սույն մի օրինակ: Ամեն մի հոդվածի գծով նպատակային ցուցանիշը և խթանման կոնկրետ քաղաքականությունը պետք է սահմանվեն պլանային հանձնախմբի կողմից՝ մանրագնահին վերլուծություն կատարելուց հետո:

Անհրաժեշտ է քննության առնել դրված նպատակին հասնելու համար պահանջվող կապիտալի ծավալն ու ֆինանսավորման աղբյուրները: Ֆինանսավորման ամենացանկալի եղանակը՝ դա օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներն են, ուստի հույժ կարևոր է ձևավորել արտերկրյա կապիտալի ներգրավման քարտեզայատ պայմաններ:

5.2.5. Տարածքային զարգացման պլանը (քաղաքականությունը)

Յուրաքանչյուր տարածքի ուժը բխում է իր որոշակի շրջանների ուժեղ և առանձնահատուկ կողմերից, և վերջիններիս պատշաճ խթանումը վերջիվերջո կրերի Հայաստանի վերակառուցմանն ու վերականգնմանը: Այս տեսակետից իմաստ է առնում

«Հայաստանի վերականգնումը՝ նրա մարզերի վերակառուցման միջոցով» արտահայտությունը: Իշխանությունն ու բյուջեն այնպես պիտի հասցեարաշխվեն, որ ամեն մի մարզի վիճակը, խնդիրներն ու ներուժը վերլուծվեն հենց տվյալ մարզում, և որ վերջինս ի գործ լինի ինքնուրույն լուծելու իր իսկ մարզային հիմնահարցերը:

Մարզային կառավարման գործում պարզության և արդյունավետության հասնելու տեսանկյունից անհրաժեշտ կարծեցինք մահ ղիտարկել վարչատարածքային բաժանման հարցը:

Հայաստանում, ըստ էության, գոյություն չունի տարածքային զարգացման քաղաքականություն: Թեպետ նշանակվել է Տարածքային կառավարման մախարար, բայց տվյալ մախարարությունը գործնականում գուրկ է բյուջետային միջոցներից և տարածքային խթանման խնդիրների առումով շատ քիչ կազմակերպական ջանքեր են գործ դրվում: Նույնիսկ պաշտոնական վիճակագրությունն է վկայում այն մասին, որ մարզերի միջև շատ հարցերի գծով առկա է զգալի անհամաչափություն:

Մարզերում գլխավոր հիմնահարցերից մեկը գործազրկությունն է:

Վերջին տարիներին տեղի է ունեցել նորածինների քվի անկում: Ծնելության նվազման տեմպը մարզերի մեծ մասում ավելի քան կրկնակի բարձր է, քան Երևանում:

Եկրաշարժից տուժած գոտում, օրինակ՝ Գյումրիում, շատ շենքեր և գործարաններ, ջրատարներ ու կոյուղիներ մնում են չվերանորոգված վիճակում: Մարզի տեղական մարմինները պետք է ինքնուրույն ղիտազմեն և քննության առնեն ամեն մի շրջանի վիճակն ու խնդիրները:

Կան մարզեր, որոնք վարչական միավոր կազմելու տեսակետից ունեն չափազանց փոքր ազգաբնակչություն, օրինակ՝ Վայոց Ձորը, Տավուշը, Սյունիքը, Արագածոտնը: Որպես առանձին վարչական միավոր հանդես գալու համար հարկ է, որ տվյալ տարածքի ազգաբնակչության քանակն ու տնտեսության չափը համապատասխանեն որոշակի նվազագույն մակարդակի: Նշվածը հարցականի տակ է դնում ի լրումն Երևանի 10 մարզ ունենալու անհրաժեշտությունը և կառավարման կենտրոնական ու մարզային մարմինների միջև բյուջետային միջոցների բաշխման ճշտությունը: Իշխանական լիազորություններն ու բյուջեն պետք է այնպես հասցեարաշխվեն, որ ամեն մի մարզի վիճակը, խնդիրներն ու ներուժը վերլուծվեն հենց տվյալ մարզում, և որ վերջինս ի գործ լինի ինքնուրույն լուծելու իր իսկ մարզային հիմնահարցերը:

Վարչատարածքային բաժանման վերանայումը կարևոր և անհրաժեշտ է քվում մահ այն առումով, որ պետք է հասնել մարզային կառավարման հնարավորին պարզությանը և արդյունավետությանը:

Ռապոնիան մի երկիր է, որտեղ վարչական միավորները հասվածավորված են (48 պրեֆեկտուրա):

Ադյուսակ 5-5-ում բերված են 3 կղզիների, բացառությամբ չափերով Հայաստանին մոտավորապես համադրելի Հոնջու կղզու, վարչական միավորները:

Ադյուսակ 5-5 Պրեֆեկտուրաների (մարզերի) քիվը

Կղզի	Բնակչութ.(1,000)	Տարածքը (կմ ²)	Պրեֆեկտ. քիվը	Հասուկ կարգավիճ. քաղ.
Հոկայոթ	5731	83452	1 պրեֆ.	1 քաղաք
Շիկոկու	4219	18798	4 պրեֆ.	
Կյուշու	13521	42157	7 պրեֆ.	2 քաղաք
Հայաստան	3791	29800	10 պրեֆ.	1 քաղաք

Ռապոնիայի վերը նշված 3 կղզիներից Հայաստանը տարածքով և բնակչությամբ մոտ է Շիկոկույին, բայց Շիկոկույում ընդամենը չորս վարչական տարածք գոյություն ունի:

Շիկոկու կղզու ամենամեծ պրեֆեկտուրայի ազգաբնակչությունը կազմում է 1528 հազար մարդ, իսկ ամենափոքրը (Կոչի պրեֆեկտուրան) ունի 814 հազար բնակիչ: Ռապոնիայի և Հայաստանի տնտեսության մաշտարներն այնքան անհամադրելի են, որ դժվար է որևէ համեմատություն անել, բայց և այնպես, տեղեկանքի կարգով նկատենք, որ Կոչի պրեֆեկտուրայի տարեկան բյուջետային ծախսերը կազմում են մոտ 5,1 միլիարդ ԱՄՆ դոլար:

Ադյուսակ 5-6-ը և նկար 5-3-ը ներկայացնում են վարչատարածքային բաժանումը «5 մարզ + Երևան» ձևով վերափոխելու մի տարբերակ, պատշաճ կերպով հաշվի առնելով առկա մարզերի փաստը և տարածքային առանձնահատկությունները: Հայաստանում ՀՆԱ-ն ըստ մարզերի չի հաշվարկվում, ուստի փոխարենը ստորև տրվում են արդյունաբերական և գյուղատնտեսական արտադրանքի համապատասխան ցուցանիշները:

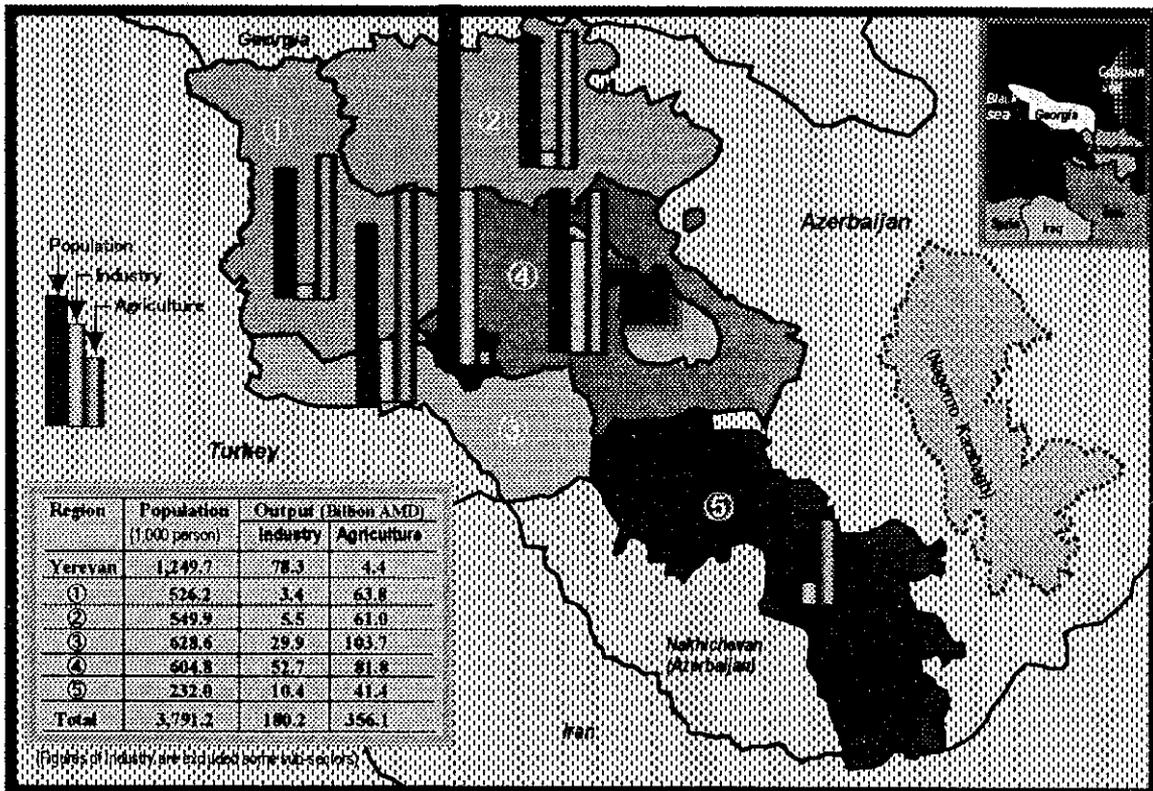
Ադյուսակ 5-6 Մարզերի վերակազմավորման տարբերակ (միավորը՝ մլրդ դրամ)

	Նոր մարզը	Բնակչութ. (1,000)	Արդյուն. արտ-քը	Գյուղատ. արտ-քը
1	Շիրակ + Արագածոտն	526,2	3,4	63,8
2	Լոռի + Տավուշ	549,9	5,5	61,0
3	Արմավիր + Արարատ	628,6	29,9	103,7
4	Կոտայք + Գեղարքունիք	604,8	52,7	81,8
5	Վայոց Ձոր + Սյունիք	232,0	10,4	41,1
6	Երևան	1249,7	78,3	4,4

Դիտողություն. որոշ հողվածներ ներառված չեն արդյունաբերական արտադրանքում (Աղբյուրը՝ Վիճակագրության, պետական ռեգիստրի և վերլուծության նախարարություն)

Ստորև ամփոփված են նման վերակազմավորման գաղափարներն ու նկատառումները:

- ① Գյումրիում, տրանսպորտային այս կարևոր հանգույցում (Ադրբեջանի և Թուրքիայի կողմից շրջափակումը մի օր ի վերջո կվերանա), կարևոր է վերակառուցել քաղաքը և խթանել նոր ճյուղերը: Հենց որ երկաթուղին վերաբացվի, հնարավոր կլինի արտահանել մեծ քանակի տուֆ, ցեմենտ և այլ արդյունաբերական ապրանքներ:
- ② Գեղատեսիլ անտառներով ու կիրճերով մի եզակի վայր. հիդրոէլեկտրակենտրոնային արտադրում, օգտագործելով ջրային ռեսուրսները (էլեկտրականության վաճառք Թուրքիային). գյուղատնտեսությունը խթանելու նպատակով՝ ոռոգման համակարգի վերանորոգում ու կառուցում. բուժավայրերի զարգացում՝ առկա հնարավորություններով:
- ③ Մեծ ավելացված արժեք ստեղծող գյուղատնտեսության, սննդի վերամշակման, քերև արդյունաբերության խթանման գոտի. ոսկու հարստացում և այլն:
- ④ Աղամանդի մշակում, ոսկերչություն, Մևանի շուրջ հանգստավայրերի կառուցում և առընթեր ճյուղերի խթանում, Զոդի ոսկու հանքի և այլ հանածոների շահագործում:
- ⑤ Արտերկրյա կապիտալով՝ պղնձի և մոլիբդենի հանքերի զարգացում, մրգերի աճեցում, մշակման խթանում: Նաև, մարզը կարող է դառնալ աշխատատար ճյուղերի վերամշակիչ կենտրոն՝ արտադրանքը Իրան կամ Իրանով արտահանելու նպատակադրմամբ:

Նկար 5-3 Մարզերի վերակազմավորման տարրերակ

5.3. Մասնավոր հատվածի զարգացման պլանը

5.3.1. Զարգացման ռազմավարությունը և մարտավարությունը

Մասնավոր հատվածի զարգացման պլանը պետք է հանդիսանա զարգացման միջնաժամկետ պլանի մտապատկերի հիմնական բաղադրյալներից մեկը:

Պլանավորման ռազմավարությունն ու մեթոդաբանությունն ըստ էության նույնն են, ինչ շարադրվել է բաժին 5.2-ում, բայց ունեն հետևյալ շեշտադրումը.

1) Հայաստանի զարգացումը կախված է ձեռնարկատերերի ակտիվ դերակատարությունից: Չանագան համակարգերն ու կառույցները, ինչպես նաև տնտեսական միջավայրը պետք է հեշտացնեն ձեռներեց մարդու գաղափարների իրագործումը և արդյունավետ հատուցում ապահովեն վերջինիս գործադրած աննկուն ջանքերին:

2) Հայաստանում կան շատ եռանդուն և շնորհալի գործարարներ (ստվերային տնտեսությունում գործողների ձեռնարկատիրական ոգին ինքնին կարիք չունի որևէ հաստատման): Մակայն, Հայաստանի տնտեսական իրավիճակը չափազանց շատ խոչընդոտներ է դնում ձեռնարկատերերի առջև և հարուցում դժվար հիմնահարցեր:

Մույն պլանի ներքո կառավարության գլխավոր խնդիրն է վերացնել կամ նվազագույնի հասցնել առկա խոչընդոտները և նախապատրաստել բոլոր գործարարներին ու ձեռնարկություններին գործառնելու հնարավորություն ընձեռող տնտեսական պայմաններ և, դրանով իսկ, ստվերային տնտեսությունը ներգրավել օրինական գործունեության դաշտ և խթանել երկրի երկարաժամկետ զարգացման առումով ռազմավարական նշանակություն ունեցող նպատակային հատվածները:

(1) Զարգացման գերակայությունները

Առաջնություն պետք է տրվի 1) արտահանելի ապրանքների ու ծառայությունների արտադրությանը, 2) ներմուծմանը փոխարինող արտադրությանը, և 3) երկրի երկարաժամկետ զարգացման առումով կարևոր դեր խաղացող հատվածների խթանմանը:

Վերը նշված 1) խմբում ներառված են՝ արտահանական վերամշակող արդյունաբերությունը, որը մշակման համար ներմուծում է հումք և արտահանում պատրաստի արտադրանքը. ճյուղերը, որոնք բարձրորակ ռեսուրսներ, նյութեր և ծառայություններ են ապահովում վերոհիշյալ 3 ոլորտներին. հետազոտումների և

մշակումների հատվածը, պայմանագրային հետազոտական գործունեությունը՝ գիտական քննազավառում. համակարգչային ծրագրերի սլաութատումը. գրոսաշրջության և առողջարանային հատվածը, որ արտարժույթի աղբյուր է հանդիսանում:

Ներմուծման փոխարինման հատվածը՝ 2)-ը ներառում է այն շատ ապրանքների հայրենական արտադրությունը, որոնք ներուժ ունեն հաջող մրցակցելու ներմուծվող ապրանքների հետ և՛ գնի, և՛ որակի տեսակետից: Որոշ դեպքերում այստեղ կներառվեն նաև այն ճյուղերը, որոնք պետք է մրցունակ դարձվեն՝ անկախ դրա համար պահանջվող միջոցներից ու ջանքերից:

3)-ն ընդգրկում է մի ամբողջ շարք ոլորտներ, որոնք սերտորեն կապված են վերը նշված 1)-ի և 2)-ի խթանման հետ: Այստեղ պետք է նկատի ունենալ բարելավումների իրականացումը սոցիալական ենթակառուցվածքներում, ներառյալ օդանավակայանները (շեշտադրումը՝ համակարգչային կողմի վրա, այդ թվում՝ ինչ վերաբերում է կառավարմանը և օգտվողներին հարմարությունների ապահովմանը), ճանապարհները, հաղորդակցությունը, հյուրանոցները: Ընդգրկված են նաև մետաղի՝ մոլիբդենի, պղնձի և ոսկու հանքային ռեսուրսների շահագործումն ու արդյունավետ արտադրության կազմակերպումը: Տարրականից սկսած մինչև համալսարանական մակարդակը կրթության համակարգի կատարելագործումը և մարդկային ռեսուրսների զարգացման բարելավումը՝ օրինակ, մեծահասակների վերակրթման ծրագրերի միջոցով՝ նույնպես ներառված են 3) խմբում:

(2) Արդյունաբերական զարգացման քաղաքականությունը

Արդյունաբերական զարգացման քաղաքականությունը պետք է համապատասխանության մեջ լինի բաժին 5.2-ում առաջարկված ազգային զարգացման միջնաժամկետ պլանի՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»-ի հետ, և ծառայի որպես արդյունաբերական զարգացման պլանի կենսագործման իրատեսական հենք: Անհրաժեշտ է հստակ կերպով գնահատել Հայաստանի արդյունաբերության վիճակը: Քաղաքականության հիմնական խնդիրների զտորոշման նպատակով առկա պայմանների վերլուծության փուլում հարկ կլինի, որ մասնավոր հատվածում տիրող կարծիքների լայն սպեկտրը գտնի իր արտացոլումը: Հաջողակ ձեռնարկությունների ղեկավարությունը քաջաժանոք է տնտեսական քաղաքականությանը:

Հայաստանի զարգացման քաղաքականությունը մշակելու համար լավ կլինի աչքի առաջ ունենալ հաջող օրինակների մի ընդգրկում ցանկ: Հետազոտական խումբն առաջարկում է, որպեսզի հայկական կառավարությունն ուսումնասիրի արդյունաբերական քաղաքականության պլանավորման և իրականացման այն գործընթացը, որ որդեգրվել է

Արևելյան Ասիայի երկրներում: Նման ուսումնասիրման առարկա կարելի է գտնել Սինգապուրում, Մալայզիայում և Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում:

Իրենց զարգացման ուղիներով ժամանակային կողմով և ուղղվածությամբ առումով վերը նշված երեք երկրները տարբերվում են միմյանցից: Սինգապուրը բնեղծ է առևտրի ու ֆինանսների գործառնական կենտրոն դառնալու վրա և բարենպաստ ներդրումային միջավայր ձևավորելու նպատակով ներդրումներ է արել ենթակառուցվածքներում՝ նավահանգստային շինություններում, հաղորդակցության ոլորտում, ճանապարհաշինության և զանազան գրասենյակների կառուցման մեջ, ինչպես նաև ոչ ֆիզիկական կառույցներում, և այս ամենը բերել է այն հաջողությանը, որ երկիրն այսօր ճաշակում է:

Մալայզիայի բարգավաճումը ձեռք է բերվել շնորհիվ էլեկտրատեխնիկայի և էլեկտրոնիկայի ընկերությունների ներգրավման, մեծ մասամբ՝ ճապոնիայից: Չինաստանում, սկսած Դեն Սյաոպինի «խաղաղության հարավային նախաձեռնությունից», նահանգները մրցակցում էին օտարերկրյա ներդրումների (հատկապես՝ վերամշակող արդյունաբերության բնագավառում) խթանման քաղաքականություն իրականացնելու գործում, և արդյունքում հաջողվեց հասնել արտահանման շեշտակի ընդլայնմանը, ինչն էլ իր հերթին պայմանավորեց տնտեսական աճի բարձր տեմպերը: 1997թ. վերջին Չինաստանն արդեն մի ամուր տնտեսական հաստատություն էր, որի արտաբյուրի պահուստը կազմում էր 140 միլիարդ ԱՄՆ դոլար, այն ժամ երբ 1988-ին այն ընդամենը 3,4 միլիարդ էր: Ընդհանուրն այս երեք երկրների համար՝ դա օտարերկրյա կապիտալի ինտենսիվ ներդրումն է և տնտեսական աճի բարձր տեմպը: Սինգապուրում մեկ շնչին ընկնող ՀՆԱ-ն 1996թ. հասել է 30 հազար ԱՄՆ դոլարի:

Տեղեկանքի ձևով ստորև բերվում է երեք երկրներում օտարերկրյա կապիտալի ներդրման և արտաբյուրի պահուստների դինամիկան 1991-ից մինչև 1996թ. ընկած ժամանակահատվածում:

Աղյուսակ 5-7 ՕՈՒՆ-երի դինամիկան 3 երկրներում (միավորը՝ միլիարդ ԱՄՆ դոլար)

	(Հիմքը)	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Արտաբյուրի պահուստը		
								1988	1996	1997
Սինգապուր	Չաստատում	1,4	1,7	2,0	2,8	3,4	4,0	16,9	↗ 76,9	↘ 71,3
Մալայզիա	Չաստատում	6,2	7,0	2,4	4,3	3,7	6,8	6,5	↗ 27,0	↘ 20,8
Չինաստան	Իրագործում	4,4	11,0	27,5	33,8	37,5	42,3	3,4	↗ 105,0	↗ 139,9

(Աղբյուրը՝ Տնտեսական պլանավորման գործակալություն, ճապոնիա)

5.3.2. Կառուցվածքային հենքի բարելավումը և օգտագործումը

(1) Իրավական, կարգավորիչ և դատական միջավայրը

Օտարերկրյա հնարավոր ներդրողների առաջին տպավորությունն այն է, որ դժվար է հայթայթել սկզբնական՝ ելակետային տեղեկություններ: Նրանք ցանկանում են պարզորոշ իմանալ իրենց անձնական իրավունքներն ու պարտականությունները, ինչպես նաև ներդրումներն ու սեփականությունը պաշտպանելու իրենց իրավունքը: Նրանք ուզում են վստահ լինել, որ վեճի կամ օրինազանցման պարագային ծագող հիմնահարցերը կարող են ստանալ իրենց գոհացուցիչ լուծումը:

Ձեռք բերված տեղեկությունների հիման վրա, ստորև ամփոփ կերպով և ներդրողի կողմից տրվող գերակայության կարգով թվարկվում են հետազոտական քիմի նկատառումներն առկա հիմնահարցերի վերաբերյալ:

- 1) Պաշտպանություն ընդդեմ մենաշնորհների և ազատ մրցակցության երաշխավորում
- 2) Մտավոր սեփականություն
- 3) Սնանկացում և պարտքերի փոխհատուցում
- 4) Վեճերի կարգավորում
- 5) Բիզնեսի սկսում
- 6) Հողի օգտագործում

(2) Հարկային խթաններ

1) Ընդհանրագիրը

Հարկային խթաններն արդյունաբերական զարգացմանը սատարող կարևոր միջոց են: Փոխադրումների ոլորտում եղած սահմանափակումների պայմաններում իր նպատակներին՝ օրինակ, օտարերկրյա ներդրումների ներգրավմանը հասնելու համար Հայաստանում անհրաժեշտ է կիրառել հզոր և խիստ գրավիչ հարկային խթաններ: Ինչպես ցույց է տրվել աղյուսակ 2-8-ում, շահութահարկից մուտքերը կազմում են ընդհանուր պետական եկամուտների 10 %-ից էլ պակաս մասը: Հետևաբար, եթե շահութահարկի գծով մտցվեն ծանրակշիռ արտոնություններ, ապա դա չի բերի հարկային մուտքերի կտրուկ անկմանը: Ավելի ճիշտ կլինի ակնկալել, որ շահութահարկից մուտքերի ծավալն աճի ի շնորհիվ ներդրումների ընդլայնման, ստվերային տնտեսության կրճատման և տնտեսության վրա այլ ընդգրկում ներգործության: Ներդրումների աճին համաձայնորեն կավելանան նաև ԱԱՀ-ից և եկամտահարկից մուտքերը:

Արդյունաբերական քաղաքականությանը ներդաշնակ պետք է սահմանվեն հստակ գերակայություններ և ապա հզոր խթաններ մշակվեն ու կիրառվեն այն սահմանափակ ոլորտներում, որոնք, արդյունաբերական քաղաքականության տեսակետից, կարող են ապահովել բարձր արդյունքներ:

Հայաստանի արդյունաբերական քաղաքականության գերակայություններին համապատասխան, քննարկման ենթակա հնարավոր հարկային խթանները հետևյալն են.

- օտարերկրյա ներդրումների հարկային խթաններ.
- ներդրումների հարկային խթաններ.
- արտահանման հարկային խթաններ.
- տեխնոլոգիայի կատարելագործման հարկային խթաններ:

Կարևոր է առաջ մղել ինչպես արտահանական, այնպես էլ ներմուծմանը փոխարինող ճյուղերը: Տեխնիկապես դժվար է գերակայություն տալ ներմուծմանը փոխարինող ճյուղերին՝ որպես մի ընդհանրության: Կարծում ենք, նախապատվությունը պետք է տրվի ներմուծմանը փոխարինող այն արտադրատեսակներին, որոնց գծով Կառավարությունը կսահմանի օտարերկրյա ներդրումների և ընդհանրապես ներդրումների հարկային խթաններ:

Կառավարության քաղաքականությունը հարկ է բևեռել ոչ թե արտաքուստ հավասարության, այլ հայկական տնտեսության կենսունակության և կայուն զարգացման գործնական ապահովման վրա: Ելնելով Հայաստանի տնտեսության ներկա վիճակից և ներդրումների (հատկապես՝ օտարերկրյա) կարևորությունից, հարկային խթանները պետք է քննարկվեն մի քանի որոշակի չափանիշները մեկ համակարգի մեջ միակցելու տեսանկյունով:

Չափանիշներից մեկը՝ դա ներդրումների ծավալն է: Այս առումով օտարերկրյա ներդրումների համար այստեղ սահմանված 500 միլիոն դրամի չափանիշն արդյունքում բացառում է փոքրածավալ օտարերկրյա ներդրումները: Մյուս կողմից, ի նկատի չի առնվում մեծածավալ ներդրումների ներգրավման խնդիրը: Օրինակ, դասակարգումը 1) 200 հազարից մինչև 1 միլիոն ԱՄՆ դոլարի, 2) 1-ից մինչև 10 միլիոն ԱՄՆ դոլարի և 3) ավելի քան 10 միլիոն ԱՄՆ դոլարի կարող է բերել տարբեր տիպի օտարերկրյա ներդրողների ներգրավմանը:

Մեկ այլ կարևոր չափանիշ է դասակարգումն ըստ Հայաստանի տնտեսության զարգացման ուղղությունից և արդյունաբերական քաղաքականության նպատակներից բխող առաջնայնության: Վերջինս սահմանելու համար հարկ է քննության առնել զանազան գործոններ: Հայաստանի դեպքում առավել կարևոր գործոններ պետք է համարվեն

1) սվելացված արժեքի մեծությունը, 2) տեխնոլոգիայի արդիականությունը և 3) արտահանման սվելացումը (արտարժույթի ներհոսքի սպահովում կամ արտահոսքի կասեցում): Անհարկի բարդացումներից խուսափելու նպատակով բավարար կլինի այս երեք գործոնները նշել որպես եռաստիճան համակարգի «Ա», «Բ» և «Գ» մակարդակներ:

Ներդրողները կամ ձեռնարկություններն ընտրում են չափանիշները:

Կարելի է լրացուցիչ կերպով քննարկել և ի նկատի առնել նաև աշխարհագրական շրջանը և աշխատողների քանակը: Ըստ էության, անհրաժեշտ է խորն ուսումնասիրման հիման վրա որոշել միասնական չափանիշը՝ համակցելով նշված երկու չափանիշները:

2) Պահանջվող հարկային խթանները

Ելնելով վերոհիշյալ գաղափարից, չորս տիպի հարկային խթանների վերաբերյալ մեր առաջարկությունը շարադրվում է ստորև:

ա) Օտարերկրյա ներդրումների հարկային խթանները

Քաղաքականության նպատակին կարելի է առավել արդյունավետ հասնել, եթե խթանները կիրառվեն գործունեության որոշակի ոլորտի նկատմամբ: Օրինակ, հատկապես բարենպաստ խթաններ կարելի է տրամադրել նպատակային ճյուղերին՝ բիոտեխնոլոգիաների արտադրությանը, համակարգչային ծրագրերի մշակմանը, արտահանմանը կողմնորոշված արդյունաբերությանը և ներմուծմանը փոխարինող արտադրաճյուղերին:

Վերամշակող արդյունաբերության պարագային, հարկումից երկամյա ազատումը (և մինչև 8 տարի ժամկետով հարկի 50%-ով կրճատումը, 2002թ. հետո՝ 2 տարով) կարող է այնքան էլ հրապուրիչ չթվալ ներդրողներին, քանի որ արդյունաբերողները հաճախ վնասներ են կրում ներդրման առաջին մի քանի տարիներին (ինկուբացիոնացում): Այստեղ ներդրումներն առաջ մղելու նպատակով պահանջվում է, որ «ժարկային արձակուրդը» սկսվի հարկվող շահույթ ստանալու տարվանից, հարկային վնասի փոխանցումից հետո: Մենք առաջարկում ենք անցում անել հետևյալ համակարգին:

Աղյուսակ 5-8 «Հարկային արձակուրդի» տարբերակ - ՕՈՒՆ-երի խթան

Ներդրման ծավալի առաջնայնություն	0,2-1,0 մլն ԱՄՆ դոլ.		1,0-10,0 մլն ԱՄՆ դոլ.		10,0 մլն. ԱՄՆ դոլ. ավելի	
	0%	50%	0%	50%	0%	50%
Ա	3 տարի	4 տարի	5 տարի	5 տարի	5 տարի	7 տարի
Բ	3 տարի	3 տարի	4 տարի	4 տարի	5 տարի	6 տարի
Գ	3 տարի	2 տարի	4 տարի	3 տարի	5 տարի	5 տարի

«Հարկային արձակուրդի» սկիզբը՝ հարկվող շահույթ ստանալու տարին, հարկային վճարի փոխանցումից հետո:

Ի լրումն, օտարերկրյա ձեռնարկությունների կողմից շարունակական վերաներդրումը խթանելու նպատակով, կարելի է քննարկման առնել այնպիսի հարկային խթանի կիրառումը, երբ ստացված շահույթից վերաներդրված կապիտալից շահութահարկի որոշակի մասը (օրինակ՝ 40 %-ը) փոխհատուցվում է տվյալ ձեռնարկությանը: Չինաստանում և Վիետնամում հարկային խթանների նման համակարգ է գործում:

Եթե կարևորություն արվի գերժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրմանն ու դրանց կայուն զարգացմանը, ապա կարելի է նման նպատակային ձեռնարկությունների հանդեպ կիրառել շահութահարկի դրույքաչափը 25%-ից 15 %-ի իջեցնելու մոտեցումը:

Աղյուսակ 5-8-ում ներկայացված մոտեցմամբ կարելի է առաջնորդվել նաև վերոնշյալ ր)-ի և գ)-ի նկատմամբ:

բ) Երդրումների հարկային խթանները

Նորաստեղծ ձեռնարկությունների հարկման բարենպաստ կարգն անցյալում չարաշահվել է, երբ մեկը մյուսի հետևից նոր ձեռնարկություններ հիմնելով և քիզնեսն այս վերջիններին փոխանցելով հաջողում էին խույս տալ հարկումից: Պահանջվում է հարկային խթաններ օգտագործել ո՛չ թե ձեռնարկությունների ստեղծումը, այլ, ավելի շուտ, դրանցում կատարվող կապիտալ ներդրումներն առաջ մղելու նպատակով: Արժե խորհել նման ներդրումների որոշակի (օրինակ՝ 20%-ի) մասով հարկային զեղչ տրամադրելու մասին: Կարելի է նաև բարենպաստ ռեժիմը կիրարկել ո՛չ թե ընդհանրապես, այլ սոսկ նպատակային ճյուղերի առումով:

գ) Արտահանման հարկային խթանները

Հայաստանում ներկայումս գոյություն չունեն արտահանման հարկային խթաններ: Այստեղ նպատավոր պայմանների ստեղծումն էական նշանակություն ունի, քանի որ արտահանման ընդլայնումը Հայաստանի համար հույժ կարևոր խնդիր է հանդիսանում:

Մի տարբերակ կարող է լինել շահութահարկի կրճատումը (օրինակ՝ «50% x արտահանման քանորդ» չափով) այն ձեռնարկությունների համար, որոնց իրացման մեջ բարձր է արտահանման տեսակարար կշիռը (ասենք՝ 60%-ից ավելի է) ---«Ա» եղանակ:

Մեկ այլ մոտեցում է բարենպաստ հարկում կիրառել այն ձեռնարկությունների նկատմամբ, որոնք բնութագրվում են զուտ արտահանման (արտահանումից հանած ներմուծումը) մեծ ծավալով, այլ ո՛չ թե արտահանման բարձր քանորդով, որովհետև Հայաստանի կառավարությունն, ըստ էության, պետք է նպատավոր պայմաններ ստեղծի

նախ և առաջ հենց նման ձևով արկղային համար: Մակայն, այս տիպի արտոնության գործադրումը հղի է հարկումից խուսանալու լուրջ վտանգով, քանի որ առավել դյուրին է դրան ընկերությունների միջոցով արհեստականորեն նվազեցնել ներմուծման ծավալը, քան քե նույն կերպ բարձրացնել արտահանման ցուցանիշը: Այս կարգի չարաշահումներից զերծ մնալու համար հարկ կլինի մշակել որոշակի մեխանիզմ:

Օրինակ, կարելի է մտածել զուտ արտահանման աճի գումարի որոշակի (օրինակ՝ 20%-ի) մասով հարկային զեղչ հատկացնելու մասին --- «Բ» եղանակ:

Եթե համակցենք «Ա» և «Բ» եղանակները կամ, այլ խոսքերով, եթե արտոնության կիրարկման նպատակով հաշվի առնվի երկու եղանակներով հաշվարկված գումարներից փոքրը, ապա կարելի է ձևավորել զուտ արտահանման խոշոր ծավալ ունեցող ձևով արկղային համարի բարենպաստ հարկում ենթադրող և ընդամին զգալի չարաշահումները բացառող իսկապես գործուն մի համակարգ:

դ) Տեխնոլոգիայի կատարելագործման հարկային խթանները

Որպես տեխնոլոգիայի կատարելագործման հարկային խթաններ կարելի է նշել այն, երբ քույլ է տրվում կատարել տեխնոլոգիայի բարելավման հետ կապված ծախսերի (օրինակ՝ հետազոտումների և մշակումների կամ վերապատրաստման ծախսերի) կրկնակի հանում (հարկվող շահույթը հաշվարկելիս իրական ծախսը կրկնակի հանվում է), և երբ, ելնելով այդ ծախսերի գումարի ավելացումից, հատկացվում են հարկային զեղչեր: Մակայն, նման արտոնությունները պարունակում են հարկումից խուսա տալու որոշակի ռիսկ, քանի որ դրանց հաշվառման հաշվապահական համակարգը լավ չի մշակված: Հարկումից խուսափելու վտանգն ավելի փոքր է, եթե հենակետ է ընդունվում աճի գումարը, այլ ոչ քե որոշակի բազային մեծություն: Գիտահետազոտական աշխատանքների նշված հարկային խթանների համակարգն իր կիրառումն է գտել աշխարհի տարբեր երկրներում:

3) Կառավարման տեղական մարմինների հարկային եկամուտների ապահովումը

Հայաստանում գոյություն չունեն հարկերի տեղական տարատեսակներ: Բայց և այնպես, որոշ հարկերից (օրինակ՝ գույքահարկից) ստացվող մուտքերի մի մասը հատկացվում է կառավարման տեղական մարմիններին: Բաժին 5.2.4.-ում արծարծված տարածքային զարգացման քաղաքականությանը հետամուտ լինելու նպատակով կարևոր է հասնել վերջիններիս հարկային եկամուտների ծավալի մեծացմանը: Մակայն, տեղական հարկերի ներդրումը դժվար քե գործնական քայլ լինի, եթե նկատի առնենք հարկերի հավաքման ածանցյալ խնդիրը: Առավել գործնական կլինի ընդլայնել առկա համակարգը, երբ պետության հարկային մուտքերի մի մասը հատկացվում է կառավարման տեղական

մարմիններին: Հարկային եկամուտների ներկա կառուցվածքի ներքո, ասենք, հնարավոր տարբերակ կլիներ տեղական բյուջեներին փոխանցել ավելացված արժեքի հարկից մուտքերի մի մասը, որի կոմկրետ չափը կորոշվեր՝ ելնելով վարչական միավորի ազգայնակազմության բնութագրից:

(3) Ֆինանսական հատվածի բարեփոխումը

1) Ֆինանսական հաստատությունների զարգացման ուղեծիրը

Ֆինանսական հաստատությունների զարգացումն էական նշանակություն ունի Հայաստանի տնտեսության ներկայի և ապագայի համար: Հարկավոր է հիմնական գծերով նախատեսել, թե ինչպիսի՞ն են լինելու Հայաստանի ֆինանսական հաստատությունները 2005 թվականին:

Ամենաուշը մինչև վերը նշված ժամկետը պետք է հասնել այն քանին, որ երկրի մի քանի քանկեր որոշակի վստահություն վայելեն միջազգային ֆինանսական շուկայում: Հայկական որևիցե քանկի նկատմամբ վստահությունը պետք է բարձրացվի այնպիսի աստիճանի, որ, օրինակ, որևէ օգտառու կարողանա ընդունել այդ քանկի քողարկած 10 միլիոն ԱՄՆ դոլարի վարկագիրը, առանց դիմելու օտարերկրյա որևիցե վստահելի քանկի հավաստմանը:

«Բանկ» անվան տակ գոյություն ունեն 35 փոքր ֆինանսական հաստատություններ, որոնք մեծ մասամբ, ունենալով խիստ սակավ ավանդներ, ոչ մի ջանք չեն քաղում միջոցներ ներգրավելու գործում, և որոնք ապավինում են բարձր եկամտաբերությամբ պետական կարճաժամկետ պարտատոմսերին և դրամական փոխանցումներից ստացվող միջնորդավճարներին:

Վերը բերվածը խտացված բնութագիր է: Այսուամենայնիվ, մեր կարծիքով այստեղ պահանջվում է իրականացնել որոշակի արմատական բարեփոխում, որպեսզի ընդլայնվի քանկերի կապիտալը → ձեռք բերվի արտասահմանի վստահությունը և քանկերի հաճախորդների հավատը → աճեն ավանդները, որպես արդյունք → ձևավորվի ներդրումների և ֆինանսների աղբյուր:

2) Ավանդների ապահովագրման համակարգի ստեղծումը

Անհրաժեշտ է քննարկել ավանդների ապահովագրման համակարգի ստեղծման զարգացումը, որը պետք է նպատակաուղղված լինի փոխել այն իրավիճակը, երբ մարդիկ իրենց դրամը գերադասում են պահել ոչ թե քանկերում, այլ տանը: Համակարգը կոչված

կիճի պաշտպանել մեկ անձի հաշվով մինչև մի քանի հազար ԱՄՆ դոլարի ավանդները և միջոցներ հավաքագրել ի հաշիվ բանկերի վճարած ապահովագրի: Կարող են կիրառվել փոփոխական՝ կապիտալի բանորդի վրա հիմնված, և կամ էլ որոշակիորեն սահմանված դրույքաչափեր:

3) Ո՛չ բանկային ֆինանսական հաստատությունների զարգացումը

Հայաստանի ո՛չ բանկային ֆինանսական հաստատությունների հատվածը, որ ներառում է բանկերից բացի այլ ֆինանսական հաստատությունները, այսինքն՝ ֆինանսական ապրանքների հետ գործ ունեցող ո՛չ բանկային հաստատությունները՝ արժեթղթային ընկերությունները, դժբախտ պատահարից ապահովագրման ընկերությունները, կյանքի ապահովագրման ընկերությունները, վարձակալության ընկերությունները և ներդրումային / դրամային խնամառությունները, բույլ զարգացում է ապրել: Գոյություն ունեն դժբախտ պատահարից, կյանքի և բժշկական ապահովագրմամբ զբաղվող մոտ 20 ընկերություններ, սակայն դրանց գործունեության մաշտաբը փոքր է, իսկ միջոցների հավաքագրման ծավալը շատ հեռու է այն բանից, որպեսզի հնարավոր լինի արդյունավետ ներհոսք ապահովել տնտեսության մեջ: Միակ հիմնական գործոնը՝ դա նման հաստատությունների նկատմամբ վստահության պակասն է: Մարդկանց մեծամասնությունը կարծում է, որ նույնիսկ եթե ապահովագրման պայմանագիր է կնքվել, միևնույն է՝ հարկ եղած դեպքում այն չի կատարվելու:

Ո՛չ բանկային հատվածի քերի զարգացումն այն գործոններից մեկն է, որոնցով պայմանավորված է բանկերի կողմից գանձվող տոկոսադրույքերի բարձր մակարդակը: Կառավարությունը պետք է քայլեր ձեռք առնի խթանելու ո՛չ բանկային ֆինանսական հաստատությունների զարգացումը:

(4) Հաշվապահությունը և աուդիտը

- 1) Նոր հաշվապահական համակարգի ներդրումը
- 2) Տեղում աջակցման միջոցով հաշվապահական ստանդարտների փոխարկումը
- 3) Կառավարման հաշվապահության կարևորությունը
- 4) Հաշվապահների պատրաստումը/հմտացումը
- 5) Աուդիտորների պատրաստումը/հմտացումը
- 6) Հաշվապահների կազմակերպության ամրապնդումը

(5) Տեխնոլոգիայի զարգացումը և որակի բարելավումը

1) Տեխնոլոգիայի զարգացումը

Ձեռնարկություններին պահանջվում է, որպեսզի Կառավարությունը միաժամանակյա աջակցություն ցույց տա տեխնոլոգիայի զարգացման հետևյալ 2 առումներով.

- ա) տեխնոլոգիայի կատարելագործում.
- բ) տեխնոլոգիայի նորացում (նորամուծում):

2) Որակի բարելավումը

- ISO-ի տարածման խթանումը.

Կառավարությունն աստիճանական անցում է կատարում ազգային արդյունաբերական ստանդարտներից (ՀՍՏ), որոնք էլակետ ունեն ԳՈՍՏ-ը, դեպի ISO-ի վրա հիմնված ստանդարտները: Ըստ այդմ, Կառավարությունը պատրաստվում է Հայաստանում ներդնել ISO-9000-ը և -14000-ը: Սակայն, առ այսօր ո՛չ հիմնադրվել է ISO-ի հավաստագրմանը զբաղվող որևէ պաշտոնական հաստատություն, և ո՛չ էլ ձեռնարկվել է որևէ գործունեություն, որը կտաներ ձեռնարկությունների կողմից ISO-ի ստանդարտների որդեգրմանը: Ինչ վերաբերում է հավաստագրմանը, ապա Կառավարությունն ուսումնասիրում է Շվեյցարիայի SGS-ի կամ Մեծ Բրիտանիայի ITS-ի հետ համապատասխան պայմանագիր կնքելու հնարավորությունը:

ա) ISO-9000-ի տարածումը ձեռնարկություններին

ISO-ի հավաստագրման ձեռք բերումը զգալի ժամանակ է պահանջում: Նախապատրաստվելու պահից մինչև հավաստագրի ձեռք բերումը շատ դիմորդ ձեռնարկությունների մոտ մեկ տարի է ձգվում: Հետևաբար, Կառավարությունից պահանջվում է անցկացնել տեղեկատվյալ սեմինարներ ձեռնարկությունների համապատասխան աշխատողների, ինչպես նաև ղեկավար անձնակազմի համար:

բ) ISO-9000-ի համար հատուկ օգնության սխեման

ՓՄՉ-երի համար ISO-9000 հավաստագրի ձեռքբերումը համեմատաբար քանկ միջոցառում է (նախապատրաստման ու հավաստագրման քոլոր ծախսերը միասին կազմում են 5000-10000 ԱՄՆ դոլար): Քանի որ ISO-ն՝ դա համաշխարհային ստանդարտ է, ուրեմն հարկ է, որ Կառավարությունն ընդունի հայկական ձեռնարկությունների կողմից ISO ստանդարտների ձեռքբերմանը պետական մակարդակով աջակցելու կարևորությունը, ինչպես որ ժամանակին դա գիտակցել է ԱՄԿ-ին անդամակցելու հարցում:

Վերն ասվածն իրականացնելու համար հարկ է քննության առնել հետազոտական քիմի կողմից բաժին 5.4.(3)-ում առաջարկված ՓՄՁ-երի աջակցման հիմնադրամի շրջանակներում դիմորդ ձեռնարկություններին որոշակի դեպքերում հատուկ ցածր սովորադրույքով առաջնային ֆինանսական աջակցություն ցուցաբերելու տարբերակը:

(6) Մարդկային ռեսուրսների զարգացումը

Հայաստանի խոշորագույն ռեսուրսներից մեկը աշխատուժն է: Մոցիալական և տնտեսական վերելքի առանցքային գործոնի՝ մարդկային ռեսուրսների զարգացման համար առաջարկվում է ձեռք առնել հետևյալ 6 քայլերը.

- 1) կրթության բյուջեի արդյունավետության բարձրացում, այն է՝ մանկավարժների և դասախոսների հաստիքների արմատական վերանայում.
- 2) գյուղական վայրերում կրթական հաստատությունների կազմալուծման կասեցում.
- 3) սկզբնական կրթության չափանիշների սահմանում.
- 4) աշխատողների վերաորակավորման նպատակով համալսարանների և ինստիտուտների արդյունավետ օգտագործում.
- 5) դասավանդողների վերապատրաստում.
- 6) մասնագիտացված տեխնիկական դպրոցների բարեփոխում և վերակազմավորում:

Մարդկային ռեսուրսների զարգացման վերջնական նպատակը՝ դա հայ հասարակության պահանջները բավարարելուն կոչված աշխատուժի կրթումն ու պատրաստումն է, որի արդյունքում կշահեն և՛ անհատները, և՛ ողջ հասարակությունը: Հայաստանը պետք է ձգտի հասնել հետևյալ օգտավետ «հոսքի» ապահովմանը.

որակյալ աշխատուժ → տնտեսության վերականգնում → աշխատուժի նոր պահանջարկ

Իրենց մասնագիտական գիտելիքները գործադրելու համար համապատասխան աշխատանք սկսկալող մարդկանց ցանկությունների իրականացման հնարավորությունները Հայաստանի տնտեսության զարգացմանը զուգընթաց, անկասկած, գնալով կընդլայնվեն:

(7) ԳՀԻ-ների վերակազմավորումը և արդյունավետ օգտագործումը

Հայաստանում գիտական տեխնոլոգիաները և հետազոտումներն ու մշակումները զարգացնելու նպատակով անհրաժեշտ է քաղաքականությունը տանել հետևյալ երեք ուղղություններով.

- երկրի ներքին պահանջներին համապատասխան, հարկավորել է միակցել (ինտեգրացնել) կամ կրճատել գիտահետազոտական ինստիտուտները.

- միջոցների անբավարարության խնդիրը լուծելու նպատակով կարելի է խթանել համագործակցությունը օտարերկրյա ձեռնարկությունների և/կամ ԳՀԻ-ների հետ՝ պայմանագրային հետազոտության և համատեղ հետազոտական աշխատանքի ձևով: Անհրաժեշտ է ստեղծել նման համագործակցությունը խթանող մի համակարգ:

- գոյություն ունեն բարձր մակարդակի հետազոտություններ կատարող շատ ԳՀԻ-ներ: Պահանջվում է խթանել նման հետազոտությունների արդյունքներն օգտագործող արտադրությունների կազմակերպումը:

ՄԱԶԾ-ը նախագծել է օգնության մի ծրագիր՝ «Բարձր տեխնոլոգիական մտավոր ռեսուրսների շուկայավարումը» անվանմամբ: Արժե ուշադրության արժանացնել այս ծրագիրը:

Ծրագրի ամփոփագիրը հետևյալն է.

ա) բարձր տեխնոլոգիական հետազոտումների և մշակումների կազմակերպությունների (ԲՏՀՄԿ) գնահատումը և ընտրության կատարումը:

բ) մտավոր ռեսուրսների միջազգային շուկաների գատորոշումը:

գ) բարձր տեխնոլոգիական հետազոտումների և մշակումների արտահանման մեխանիզմի կառուցվածքավորումը:

դ) ընտրված ԲՏՀՄԿ-երի և նրանց ներուժի առևտրայնացումը, ինչպես նաև գործընկերության կազմակերպումը:

ե) կրթության և վերապատրաստման գործընթացի առևտրայնացումը:

(Հետևելով հետազոտական ֆիմի համոզիչ խորհուրդներին, ճապոնական մի աշխարհահռչակ ընկերություն միկրոկենսաբանության և բիոֆիմիայի ոլորտում համատեղ հետազոտական աշխատանքի պատվերներ է տվել 2 հայկական ԳՀԻ-ների:)

5.3.3. Ենթակառուցվածքների բարելավումը՝ զբոսաշրջության զարգացման միջոցով

Ենթակառուցվածքների առնչությամբ հատկապես կարևոր կարելի է համարել զբոսաշրջության զարգացման հեռանկարը: Զբոսաշրջությունը, օգտագործելով ենթակառուցվածքները, կարող է երկրին բերել այնպիսի տարածուն տնտեսական օգուտներ, ինչպես արտարժույթի ներհոսքը, զբոսաշրջության ռեսուրսներ ունեցող վայրերում հարակից ճյուղերի զարգացումն ու զբաղվածության ապահովումը, գյուղատնտեսության զարգացումը, սպասարկման հատվածում որակի բարելավումը և այլն:

Որոշ ընդհանուր գործոններ են առկա գործարարության լավ միջավայրի (հատկապես՝ օտարերկրյա գործարարների տեսանկյունից) և զբոսաշրջիկներին ձգող լավ միջավայրի

միջև: Սենք առաջարկում ենք, որպեսզի գրոսաշրջությունը խթանելու նպատակով տարվի համապատասխան ենթակառուցվածքները՝ հյուրանոցները և միջազգային ու ներքին փոխադրումները բարելավելու քաղաքականություն: Մի բանի ծրագրերի համախմբումը մեկ ռազմավարական ուղղության շուրջ կարող է, առանց ծախսերի ավելացման, բերել ավելի մեծ ու տևական սրղյունքների, քան եթե դրանք իրականացվեին առանձին-առանձին: Հայաստանը շատ բան ունի, որ կարող է նրան օգնել դառնալու գրոսաշրջության գրավիչ անկյուն: Չարգացող երկրներում գրոսաշրջությունն ընդհանրապես հանդիսանում է արտարժույթ վաստակելու առավել տարածված ձևերից մեկը: Շատ գրոսաշրջիկների ցանկությունն է գտնել.

- 1) ինչ-որ նոր բան, հին պատմական մասունքներ, գեղեցիկ բնաշխարհ.
- 2) արվեստ, մշակույթ, հետաքրքիր բաներ, ամսպասելի երևույթներ.
- 3) մաքուր ու հաճելի օթևան և փոխադրամիջոցներ.
- 4) համեղ սնունդ և խմիչքներ՝ տեղի ընդգծված առանձնահատկություններով.
- 5) միջազգային հաղորդակցության միջոցներից՝ հեռախոսից, ֆաքսից և էլեկտրոնային փոստից օգտվելու դյուրինություն (ուղղակի հյուրանոցի համարից).
- 6) արբանյակային հեռուստատեսության (CNN, BBC և այլն), կարելային հեռուստաընդունիչների և այլնի ամբողջական առկայություն.
- 7) գնումների զվարճանք (Հայաստանին հատուկ իրեր, ժողովրդեստ, ազգագրական հագուստ՝ ձևի լավ ճաշակով, լրացուցիչ պարագաներ, նվերներ ու հուշանվերներ, անվանի մակնիշների ապրանքներ՝ մաքսազերծ խանութներում և այլն).
- 8) անվտանգություն.
- 9) որակ և սպասվածից ցածր գներ.
- 10) օդանավակայաններում և այլուր ընթացակարգերի նվազագույն մակարդակ (գրոսաշրջիկները չեն այցելում, որպեսզի ժամեր վատնեն սպասումներում):

Եթե շահագրգիռ կողմերը քննության առնեն ու գնահատեն վերը քվարկածի (իրականում դասակարգումն ավելի մանրամասն է) ներկա վիճակը, սահմանեն նպատակներ՝ թե մինչ տվյալ տարին ինչպե՛ս և ի՛նչ կարգի բարելավումներ անել, և կազմակերպեն լայնամասշտաբ ու համառ արշավ, ապա, հավանաբար, ի չիք կդառնան շատ հիմնահարցեր և անճշտություններ:

2001թ. հենց կարող է դառնալ նպատակային առաջին տարին՝ որպես Հայաստանում Զրիստոնեության ընդունման 1700-րդ տարեդարձ, երբ ակնկալվում է բազմաթիվ օտարերկրյա այցելուների ներհոսք:

Հայաստանի փորձառությունը գրոսաշրջության ասպարեզում հիմնականում կապված է նախկին Խորհրդային Միության ժամանակների հետ: Սա վերաբերում է ինչպես

հարմարություններին, այնպես էլ սպասարկմանը: Թեպետ հարմարություններն, ինչ խոսք, կարևոր նշանակություն ունեն, բայց նախ և առաջ անհրաժեշտ է արմատապես փոխել զրոսաշրջությանն առնչվող հաստատություններում աշխատող մարդկանց և հատկապես կառավարիչների կեցվածքն ու զգայական ընկալումը: Օդանավակայանների և հյուրանոցների որոշ աշխատակիցներ իրենց այնպես են պահում, կարծես հույժ կարևոր անձինք լինեն: Ամեն մի հիմնարկություն պետք է հիմնավոր վերապատրաստման ենթարկի իր աշխատողներին:

Նախընտրելի այլընտրանք է Հայաստանի զրոսաշրջության հատվածում գրադված մարդկանց գործուղել զրոսաշրջությունից մեծ կախում ունեցող զարգացած և զարգացող երկրներ, որպեսզի միառժամանակ աշխատեն այնտեղի համապատասխան կառույցներում և սեփական փորձով յուրացնեն գործի մանրամասները:

5.4. Զարգացման պլանի իրականացման նպատակով պետական գործակալության և գործարարության աջակցման համակարգերի ստեղծումը

Ֆինանսական դեֆիցիտը կրճատել կարողանալու համար կառավարությանն անհրաժեշտ է էականորեն մեծացնել ֆինանսական՝ հարկային եկամուտները: Միակ հնարավոր ճանապարհը մասնավոր հատվածի ձեռնարկությունների վերակերպումն է շահութաբեր ու միջազգայնորեն մրցունակ ձեռնարկությունների և մարդկանց եկամուտների մակարդակի բարձրացումը: Մասնավոր հատվածի զարգացումը խափանող արտաքին միջավայրի հիմնական պայմանների բարելավմանն ուղղված համակարգի կառուցման ու կիրառման պատասխանատվությունը կրում է կառավարությունը:

Հետազոտական քիմը կարծում է, որ Հայաստանի մասնավոր հատվածն առաջ մղելու նպատակով պետք է հնարավորինս կարճ ժամկետում կազմավորել հետևյալ վեց կառույցները կամ համակարգերը:

Այս հաստատությունների ստեղծումը կազմում է «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005» պլանի կենսագործման անբախտելի և կարևոր մասը:

(1) Տնտեսական զարգացման և պլանավորման նախարարության ստեղծումը

1999թ. հունիսին, ելնելով տարբեր նկատառումներից, Էկոնոմիկայի և ֆինանսների նախարարությունը տրոհվեց երկու՝ Էկոնոմիկայի նախարարության և Ֆինանսների նախարարության: Էկոնոմիկայի նախարարության և Ֆինանսների նախարարության միակցությունը, որ ժառանգվել էր նախկին Պետպլանից, ի հայտ բերեց պլանավորման և ֆինանսական գործառույթների համատեղման անտրամաբանությունը, այնպես որ, կարելի է ասել, մնան բաժանումն անխուսափելի էր:

ՆԽՄ-ի փլուզումից ի վեր նշված կազմակերպությունը ենթարկվել է տարբեր փոխարկերպումների, որոնք վերաբերել են և՛ անվանմանը՝ Պետպլան → Էկոնոմիկայի նախարարություն → Էկոնոմիկայի և ֆինանսների նախարարություն → Էկոնոմիկայի նախարարություն, և՛ գործառույթին, և՛ կառուցվածքին: Այս փոխակերպումների ընթացքում կազմակերպության մի մասն անցել է Արդյունաբերության և առևտրի նախարարությանը:

Մենք ի վիճակի չեղանք պարզորոշել նորաստեղծ ինքնուրույն Էկոնոմիկայի նախարարության իրական գործառույթներն ու պետական կառավարման ուրույն պատասխանատվության ոլորտը: Սակայն, եթե այն պարզապես ստանձնելու է նախկին Ֆինանսների և Էկոնոմիկայի նախարարության Էկոնոմիկայի հատվածը, ապա դա ոչ մի պարզություն չի ավելացնի տնտեսության մեջ նորանկախ նախարարության ունեցած

ղերին և պարտավորություններին: Մյուս կողմից, այս նախարարությունում կան մի շարք ձեռնհաս տնտեսագետներ:

Ինչպես արդեն նշել ենք սույն գլխի տարրեր բաժիններում, Հայաստանի տնտեսության վերակառուցման նպատակով անհրաժեշտ է պատրաստել և իրականացնել պետական միջնաժամկետ զարգացման պլան («ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»), իսկ սա պահանջում է բանիմաց տնտեսագետների առկայություն: Հարկ է կենտրոնացնել համակարգման գործառույթը և հատուկ ստորաբաժանում նախատեսել օտարերկրյա օժանդակություն հայցելու և ստանալու համար:

Հետազոտական քիմը, ելնելով շարադրյալից, առաջարկում է վերակազմավորել ներկայիս Էկոնոմիկայի նախարարությունը և ստեղծել Տնտեսական զարգացման և պլանավորման նախարարություն («ՏՁՊՆ»), որը կոչված կլինի իրականացնել վերը նշված գործառույթները:

ՏՁՊՆ-ը, ի լրումն մտակենտրոնի իր գործառույթների, կստանձինի նաև հետևյալ գործառույթների պատասխանատվությունը:

1) Տնտեսական զարգացման կարծա- և միջնաժամկետ պլանի սահմանումը և վերահսկումը

- Նախարարությունը կգործի որպես «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»-ի Նախագահին առընթեր ստեղծվող Պլանային հանձնախմնի (ինչպես առաջարկված է բաժին 5.2-ում) վարչական գրասենյակ և կմասնակցի «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»-ի մշակման աշխատանքներին: Բացի այդ, այն կգրադվի տարեկան պլանների պատրաստմամբ ու վերահսկմամբ և չորրորդ տարում քննության կառնի միջնաժամկետ պլանի կատարման ընթացքը:

2) Սփյուռքի հետազոտումը և Սփյուռքի ցանցի ձևավորումը

- Նախարարությունը կգրադվի աշխարհասփյուռ հայ համայնքների ուսումնասիրմամբ և համակարգված ձևով կկազմավորի Սփյուռքի հետ կապեր հաստատելու համապատասխան ցանց (Լարչապետի գրասենյակը կարող է ներգրավվել այս հարցերում, բայց բանի որ աշխատանքների մեծ ծավալը պահանջում է երկարաժամկետ ու հետևողական հետազոտողների ընդգրկում և ցանցի կառուցում, ապա հարկ է ստեղծել անհրաժեշտ գիտելիքներ ու փորձ կուտակած մասնագետներով հաստիքավորված մի կազմակերպություն, ինչպես ՏՁՊՆ-ը, որը մոտ կանգնած կլինի քաղաքական կենտրոնին, բայց և հնարավորինս քիչ ենթական կլինի քաղաքական ազդեցությանը:

3) Օտարերկրյա օժանդակության ընդունման համակարգումը

- ՏԶՊՆ-ը կհանդիսանա կառավարության «պատուհանը», որի միջոցով կհայցվի ու կընդունվի պահանջվող օժանդակությունը և կհամակարգվեն տարբեր նախարարությունների շահերն ու հետաքրքրությունները, և որը, ելնելով «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՊԱՏԿԵՐ-2005»-ի կենսագործման նպատակներից, կգրավի առաջնային և արդյունավետ օժանդակության խնդրադիմումների (նախագծերի) ձևավորմամբ:
- Նախարարությունն ընդունելու է օտարերկրյա մասնագետներին, արտերկիր վերապատրաստման է ուղարկելու տեղի հաստիքներին և քննության է առնելու աջակցող գործակալություններին և օժանդակության մանրամասները:

4) Տարբեր պետական գործակալությունների ներգրավմամբ նախագծերի համակարգումը

- Նախարարությունը, ի հավելումն վերոշարադրյալի, պետք է համակարգի տարբեր պետական գործակալությունների մասնակցությամբ զարգացման / ներդրումային նախագծերը՝ ապահովելու համար դրանց ժամանակին և արդյունավետ իրականացումը:

5) Տարածքային զարգացման քաղաքականության ձևավորումը և դրա իրականացման խթանումը

- Նախարարությունը մշակելու է տարածքային զարգացման համապարփակ ազգային պլան և զբաղվելու է համապատասխան մարզերի զարգացման ծրագրերի հետ այն համակարգելու աշխատանքներով:

6) Նվիրատու երկրներից և միջազգային գործակալություններից 2-աստիճան վարկերի ընդունման միջնորդումը

- Նախարարությունը գործելու է որպես միջազգային օժանդակության ներքո 2-աստիճան վարկերի ստացման արտաքին կապոդակ և պատասխանատվություն է ստանձնելու բանակցությունների վարման ու 2-աստիճան վարկերի ընդունման-իրացման հիմնարար սխեմայի որոշման համար:

7) «Տնտեսության սպիտակ էջերի» հրատարակումը

- Նախարարությունը կպատրաստի «Տնտեսության սպիտակ էջերը» և, ստանալով կառավարության հավանությունը, կհրատարակի այն:

(2) Չարգացման հայկական բանկի ստեղծումը

1) Դրդապատճառները

Չարգացման հայկական բանկի («Չարգացման բանկ») ստեղծման անհրաժեշտությունը բխում է երեք էական դրդապատճառներից:

ա) Չարգացման բանկի ստեղծման կարիքը մատնանշվել է նախորդ գլուխների զանազան բաժիններում: Հայաստանի ֆինանսական հատվածը դեռ իր խնդրման շրջանում է և շատ փխրուն, ուստի ի վիճակի չէ մասնավոր հատվածին, հատկապես արդյունաբերող և արտահանական ճյուղերին, ապահովել պահանջվող միջոցներով ինչպես քանակական տեսանկյունից՝ ֆինանսավորման գումարի առումով, այնպես էլ ինչ վերաբերում է որակական կողմին՝ ֆինանսավորման պայմաններին: Բացի այդ, ինչպես նշվել է գլուխ 2-ի 2.3.1-ում և 2.3.2-ում, մասնավոր հատվածի ֆինանսական հաստատությունների փաստորեն երաշխավորված են ռիսկազերծ եկամուտներ (ըստ էության՝ եկամտի տրանսֆերտներ)՝ շնորհիվ բարձր եկամտաբերություն ունեցող ՊԿՊ-երի ձեռքբերման, որոնց միջին տոկոսադրույքերը տատանվում են 45-ից 60%-ի սահմաններում: Բացառությամբ բարձր տոկոսադրույքերով տրամադրվող կարճաժամկետ վարկերի, նրանք ամենևին էլ չահագրգռված չեն օգտվողներին պահանջվող տանելի պայմաններով հատկացնել արդյունաբերության կարիքները բավարարող կարճաժամկետ ու միջնաժամկետ միջոցներ:

բ) Միջազգային ֆինանսական հաստատությունների, օգնության այլ գործակալությունների և հիմնադրամների տրամադրած երկարաժամկետ վարկային միջոցները միշտ չէ, որ օգտագործվում են նախատեսված նպատակներին համապատասխան:

Օրինակ, Չեռնարկությունների զարգացման ծրագրի վարկը (16,75 միլիոն ԱՄՆ դոլար, 35 տարով, անտոկոս, սպասարկման վճարը՝ 0,75%) Համաշխարհային բանկի կողմից տրամադրվել է կառավարությանը՝ որպես փոխառուի: Հակառակ սկզբնական բարենպաստ տոկոսադրույքի, վերջնական օգտվող հանդիսացող մասնավոր հատվածի ձեռնարկությունը վճարում է 15 - 21% տոկոսադրույք, քանի որ առկա մեխանիզմի ներքո կառավարությունը LIBOR + 2% տոկոսադրույք է գանձում, երբ փոխ է տալիս մասնավոր հատվածի բանկին, բայց բանկն իր հերթին ավելացնում է ևս 8 - 11%, երբ վերջնական վարկ է հատկացնում օգտվողին: Վերջինից նաև պահանջվում է ապահովել վարկի գումարի 200%-ին համարժեք գրավ, ինչպես նաև իր վրա վերցնել վարկի հետ կապված արտարժուրային ռիսկերը:

Այս կապակցությամբ նախ պետք է նկատել, որ Համաշխարհային բանկի վարկը նպատակամղված է ֆինանսավորելու մասնավոր ձեռնարկությունների խթանումը, այլ ո՛չ քե սպահովելու հնարավորություններ, որպեսզի կառավարությունն ու բանկերը կարողանան շահույթ ստանալ: Մյուս զարգացող երկրներում կառավարությունն այս աիպի վարկի համար գանձում է որպես կանոն մոտ 3%-ի հավասար վճար: Կառավարության պարտականությունն է ստեղծել այնպիսի միջավայր, որ «հավը կարողանա ձու ածել», և կառավարությունն ու ֆինանսական հաստատությունները «չպետք է ուտեն հավի համար նախատեսված կերը»:

Բանկերին տրվում է ուրիշ մարդու փողը, որի համար նրանք ոչ մի ծախս չեն քաշում և որևէ կազմակերպական ջանք չեն գործ դնում, և բանկերի կողմից գանձվող չափազանց բարձր միջնորդավճարները չունեն որևիցե հիմնավորում: Հայաստանի քաղաքատնտեսությունը, ինչպես ասվել է վերևում, միակողմանի բարենպաստ կեցվածք է դրսևորում բանկերի հանդեպ:

Լինսի (Քրոքորյանի) հիմնադրամը (10 միլիոն ԱՄՆ դոլար)՝ սա ֆինանսավորման մի աղբյուր է, որը տրամադրվել է պրն. Քրոքորյանի կողմից գրոյական տոկոսադրույքով, և որը նպատակ ունի նպաստել փոքր ու միջին ձեռնարկությունների զարգացմանը: Սակայն, օգտվողների համար փաստացի տոկոսադրույքը կազմում է 15%: Նախապես սահմանված էր, որ փոխառուն ինքն է կրում արտարժուրային ռիսկը, բայց ի արդյունք տարբեր կողմերի, այդ թվում՝ հետազոտական թիմի արտահայտած քննադատության, արտարժուրային ռիսկերի լուծը փոխանցվեց կառավարությանը: Այս դեպքում կառավարությունը գանձում է լոկ 3%, մինչդեռ մասնավոր հատվածի բանկերը լրացուցիչ գանձում են 12% միջնորդավճար: Ի լրումն, փոխառուից պահանջվում է սպահովել 200%-անոց գրավային ծածկույթ:

Որպեսզի միջազգային գործակալությունների աջակցող վարկերը, համաձայն սկզբնական մտադրության, իրացվեն 2-աստիճան վարկի ձևով և նպաստ րերեն մասնավոր հատվածի ձեռնարկությունների զարգացմանը, սպա պահանջվում է ունենալ *գետեղարան* - իրականացման պետական գործակալություն՝ վերացնելու համար վերոհիշյալ միջանկյալ շորթումները:

գ) Մասնավոր հատվածը խթանելու նպատակով պահանջվում է սպահովել ներկայումս ֆինանսական հաստատությունների կողմից չմատուցվող այնպիսի ֆինանսական ծառայություններ, ինչպես արտադրական ֆինանսավորումը և առևտրային ֆինանսավորումը:

2) Զարգացման բանկի ուրվագիրը

ա) Կարգավիճակը. ԲԸ – պետության կողմից վերահսկվող բանկ

բ) Կապիտալացումը. 30 միլիոն ԱՄՆ դոլար

գ) Ներդրողները. Կենտրոնական բանկ - 40%, Կառավարություն - 40%,
հանրություն - 20%

(NB 1) Կառավարության ներդրման աղբյուրը՝ սեփականաշնորհման ծրագրով պետական ձեռնարկությունների վաճառքից գոյացած համապատասխան միջոցները

դ) Միջոցները. 1) սեփական միջոցներ

2) երկարաժամկետ վարկեր 2-աստիճան վարկի ձևով՝ աջակցման գործակալությունից

ե) Նպատակները. մասնավոր հատվածի խթանումը՝ հատուկ շեշտ դնելով ապրանքների ու ծառայությունների արտահանումը և ներմուծման փոխարինումը խթանելու վրա, և այն ճյուղերի ու տեխնոլոգիաների զարգացումը և առաջ մղումը, որոնք սահմանվել են որպես երկրի զարգացման խիստ նպատակային հատվածներ

զ) Գործառույթները. որպեսզի նախագիծը քաղաքարի վերը նշված նպատակներին, ի հավելում արտահանման և ներմուծման բանկի գործառույթի ներկայման, բանկն ունենալու է ֆինանսավորման և երաշխավորման գործառույթություններ, ինչպես քվարկված է ստորև.

① արտադրական տեխնոլոգիաների և սարքավորումների ձեռքբերման ֆինանսավորում

② հումքի և բաղադրիչների ձեռքբերման ֆինանսավորում

③ արտադրության ֆինանսավորում՝ սկսած արտահանական պատվերի ստացումից և վերջացրած վճարումների գանձմամբ

④ ֆինանսավորում և վարկային երաշխիքի ապահովում, կապված արտահանման-ներմուծման պայմանագրի ներքո հետաձգված վճարման դրույթի իրականացման հետ

⑤ նոր տեխնոլոգիաների կամ ապրանքների մշակման համար պահանջվող կապիտալի ֆինանսավորում

⑥ այլ նախագծեր, որոնք արդյունավետ ներդրում կունենան երկրի կամ մասնավոր հատվածի զարգացման գործում

է) Վարկի չափը. նախագծին պահանջվող միջոցների 20 - 80%-ը

ը) Պայմանները.

1 արժույթը. արտարժույթ կամ դրանով արտահայտված հայկական դրամ

② վարկի գումարը. 100 հազար – 3 միլիոն ԱՄՆ դոլար՝ մեկ նախագծին

③ տոկոսադրույքը. 6 - 8% (կախված կլիենի նախագծի մանրամասներից)

④ գրավը. կընդունվեն գրավի տարրեր ձևեր: Օրինակ, եթե ֆինանսավորումը մեքենաների գնման համար է, ապա՝ գնված մեքենաները (100%). եթե ֆինանսավորում է արտահանման գործարքը, ապա՝ արտահանման վավերաթուղթը

թ) Սինդիկացում.

խթանել սինդիկացումը (միացյալ փոխատվության տրամադրումը) առևտրային բանկերի հետ: Վարկերի միասնական գումարը չի գերազանցելու վերը նշված սահմանաչափերը, և Ջարգացման բանկն իրեն է վերապահելու գրավի նկատմամբ առաջնային իրավունքը: Եթե նվազագույն տոկոսադրույքը, որ առևտրային բանկերը (եկեղով սեփական ռեսուրսներից) կարող են զանձել վարկի իրենց բաժնեմասի դիմաց, գեազանցում է տարեկան 8%-ը, ապա Ջարգացման բանկը պետք է ըստ հնարավորինս ճշգրտում անի դրանց տոկոսադրույքերում, որպեսզի փոխառուի վերջնական ծախսը չլինի չափից դուրս անբարենպաստ:

Օրինակ, եթե փոխառուն կամենում է ֆինանսավորել 1 միլիոն ԱՄՆ դոլար արժողությամբ մեքենաների ձեռքբերումը, ապա երկու աղբյուրներից միասնական վարկի գումարը կկազմի 800 հազար ԱՄՆ դոլար կամ ձեռքբերման գնի 80%-ը: Երբ որ առևտրային բանկերը տրամադրեն այդ գումարից 200 հազարը՝ տարեկան 10% տոկոսադրույքով, այդ դեպքում Ջարգացման բանկի բաժնեմասը՝ 600 հազարը՝ կհատկացվի 7,3% տոկոսադրույքով:

Կիրառելով սինդիկացման այս կարգի մոտեցումը, փորձ է արվում ի մի բերել մասնավոր հատվածի բանկերին: Բացառապես Ջարգացման բանկն է կատարելու վարկի գնահատումն ու վերահսկումը դրա իրացումից հետո: Առևտրային բանկերը, հետևաբար, կարող են համեմատաբար ապահով հաճախորդ գտնել՝ վարկի գնահատման կամ վերահսկման վրա նվազագույն ծախսերի գնով:

ժ) Այլ.

ի հավելումն վերը շարադրյալի, դեռ էլի շատ հարցեր կան, որոնք հարկ է բննարկման առնել Ջարգացման բանկի ստեղծումը և գործունեությունը նախապատրաստելու ընթացքում: Նման հարցերի շարքում կարող են լինել հիմնադրման եղանակը, կազմակերպումը, գործառութային լիազորությունները և պարտավորությունները, հաստիքավորումը և վարձատրությունը, վարկային նախագծերի գնահատման եղանակը, վարկերի հատկացման որոշումների ընդունման գործընթացը, վարկային պայմանագրերը, գրավադրումը և փոխառուների վերահսկման եղանակները: Անհրաժեշտ է պատրաստել Ջարգացման բանկի հիմնադրման պլանային հուշագիր, ուր նկատի կառնվեն բոլոր առնչվող խնդիրները: Պլանային հուշագիրը պետք է կրի չեզոք բնույթ՝ առանց որևէ ուղղվածության, և պատրաստվի փորձառու մասնագետի կողմից: Եթե այս նախագծի հետ կապված ներկայացվի փորձագիտական աջակցության խնդրագիր, սպա հավանական է, որ դա դրական արձագանք կգտնի նվիրատու երկրներում:

3) Ջարգացող երկրների օրինակները

Շատ զարգացող երկրներ ունեն քաղաքականության ֆինանսավորման համակարգ, որը գործիք է ծառայում իրականացնելու զարգացման քաղաքականությունը: Ադյուսակ 5-9-ում (տե՛ս հաջորդ էջին) բերված են ասիական երկրների ա՛յն կառուցվածքային ֆինանսական կազմակերպությունները, որոնք դեր են խաղում արդյունաբերության և արտահանման խթանման գործում:

(3) ՓՄՁ-երի ֆինանսական աջակցման համակարգի ստեղծումը

Հայաստանի փոքր ու միջին ձեռնարկությունների (հետայսու՝ «ՓՄՁ») մեծ մասը միջոցների հայթայթման հարցում դիմակայում է երեք տեսակի հիմնահարցերի: Նախ, կատարման և ֆինանսական կացության վատ վիճակի պատճառով նրանց պակասում է վարկ ձեռք բերելու ունակությունը: Երկրորդ, ՓՄՁ-երի համար, հետևաբար, դժվար է փոխ առնել մասնավոր հատվածի ֆինանսական հաստատություններից: Երրորդ, եթե նույնիսկ վարկի ստացումը հնարավոր է, սպա տոկոսադրույքն այնչա՛փ բարձր է, որ փաստորեն անընդունելի է նրանց համար:

**Աղյուսակ 5-9 Ասիական երկրների կառուցվածքային
ֆինանսական կազմակերպությունները**

Երկիրը	Բանկի անվանումը	Հիմնական գործառույթը
Կորեա	Կորեայի զարգացման բանկ	Ֆինանսավորում է տնտեսական վերակառուցման նախագծերը
	Կորեայի արտահանման-ներմուծման բանկ	Ծանր արդյունաբերության ապրանքների արտահանման խթանում
	Կորեայի երկարաժամկետ վարկավորման բանկ	Ավելի քան 3-ամյա վարկեր մասնավոր բանկերին
Սինգապուր	Սինգապուրի զարգացման բանկ	Հիմնականում ֆինանսավորում է ՓՄՁ-երին
Թաիլանդ	Թաիլանդի արտահանման-ներմուծման բանկ	Արտահանման և ներմուծման խթանում
	Թաիլանդի արդյունաբերական ֆինանսավորման կորպորացիա (IFCT)	Միջնա-երկարաժամկետ վարկեր արդյունաբերողներին
Մալայզիա	Արդյունաբերական զարգացման ֆինանսավորման Berhad	Միջնա-երկարաժամկետ վարկեր արդյունաբերության զարգացման համար
	Pembangunan dan Infrastruktur Malaysia Berhad	Երկարաժամկետ վարկեր ենթակառուցվածքների զարգացման համար
	Bank Industri Malaysia Berhad	Երկարաժամկետ վարկեր կապիտալատար արդյունաբերությանը
	Մալայզիայի արտահանման-ներմուծման բանկ	Միջնա-երկարաժամկետ վարկեր արտահանման և օտարերկրյա ներդրումների համար
Ինդոնեզիա	(Ինդոնեզիայի Pembangunan բանկ)	Բանկը 1998-ին կլանվել է Mandiri պետական բանկի կողմից՝ ի հետևանք երկրում բռնկած ֆինանսական ճգնաժամի
Ֆիլիպիններ	Ֆիլիպինների զարգացման բանկ	Արդյունաբերության աջակցում, 2-աստիճան վարկերի գծով գործընկեր
Վիետնամ	Վիետնամի ներդրումային և զարգացման բանկ	Միջնա-երկարաժամկետ վարկեր արդյունաբերությանը
	Վիետնամի արտահանման-ներմուծման բանկ	Արտահանման և ներմուծման խթանում
Հնդկաստան	Հնդկաստանի արդյունաբերական զարգացման բանկ	Երկարա-միջնաժամկետ վարկեր արդյունաբերությանը

Ծանոթագրություն. Չինաստանում կան Ջարգացման պետական բանկ, Արտահանման-ներմուծման բանկ, Գյուղատնտեսության զարգացման բանկ

Եթե նույնիսկ ձեռնարկությունները սեփականաշնորհվել են՝ ժառանգելով հսկա գործարաններ, միևնույն է, կառավարման իրենց ներկա վիճակով դրանց մեծ մասը համագոր է ՓՄՉ-երի: Հայաստանի տնտեսության վերականգնման նպատակով անհրաժեշտ կլինի ապահովել այս ՓՄՉ-երի վերականգնումը և նոր ՓՄՉ-երի զարգացումը:

ՓՄՉ-երի աջակցման հիմնադրամը, կազմավորվելով ՓՄՉ-երի վարկային միջոցների ավելացման՝ ստորև ուրվագծված մեխանիզմի հետ մի տանդեմի մեջ, նպատակ ունի քավարարել ՓՄՉ-երի փոքրածավալ ֆինանսավորման կարիքները՝ վերջիններիս համար արդյունավետ և իրատեսական սլայմաններով: Սա ենթադրում է ստորև բնութագրվող երեք հաստատությունների հիմնադրումը:

1) ՓՄՉ-երի աջակցման հիմնադրամի (“Հիմնադրամ”) ստեղծում

- Հիմնադրամի սկզբնական չափը կկազմի 10 միլիոն ԱՄՆ դոլար և ամբողջովին ներկրվի կառավարության կողմից: Պահանջվող ֆինանսները կձևավորվեն պետական ձեռնարկությունների վաճառքից գոյացած միջոցներից (Ապագայում կարելի է չհարկվող պարտագրերի թողարկմամբ մեծացնել մասնավոր կապիտալի բաժինը: Սա առավել ցանկալի կլինի, քան Բրոքրյանի հիմնադրամից կապիտալի հավելումները):
- Վարկերը հիմնականում միտված պետք է լինեն կարճաժամկետ շրջանառու կապիտալի ապահովմանը (օրինակ՝ հումքի ձեռքբերման համար) կամ արտադրական ֆինանսավորմանը և մեկ վարկի հաշվով չգերազանցեն 100 հազար ԱՄՆ դոլարին:
- Տոկոսադրույքը պետք է սահմանվի տարեկան 7-10% (Այն պետք է փոփոխական լինի՝ կախված նախագծի բնույթից ու բովանդակությունից, իրականացման ժամկետից և վարկի տևողությունից):
- Մույն մեխանիզմի ներքո վարկ վերցնել ցանկացող ձեռնարկությունները պետք է դառնան Վարկերի երաշխավորման ընկերակցության անդամները, որի մասին խոսվում է ստորև:
- Վարկը ստանալու ժամանակ օգտվողը պետք է վճարի համապատասխան ապահովագին:

2) Վարկերի երաշխավորման ընկերակցության («Երաշխավորման ընկերակցություն») ստեղծում

- Երաշխավորման ընկերակցությունը փոխառուի անունից Հիմնադրամին կներկայացնի վարկային համաձայնագրի մերքո գումարի վերադարձման երաշխիք:
- Սկզբնական կապիտալացման մեջ կառավարությունը կունենա 80%, իսկ մասնավոր հատվածի բաժինը կկազմի 20%: Կապիտալացման գումարը պետք է որոշվի, ելնելով տրամադրման ենթակա Երաշխիքների ընդհանուր գումարի գնահատականից: Կառավարության ներդրումը կֆինանսավորվի պետական ձեռնարկությունների վաճառքից ստացված հասույթից:

3) ՓՄՁ-երի ապահովագրման պետական հաստատության («Ապահովագրման հաստատություն») ստեղծում

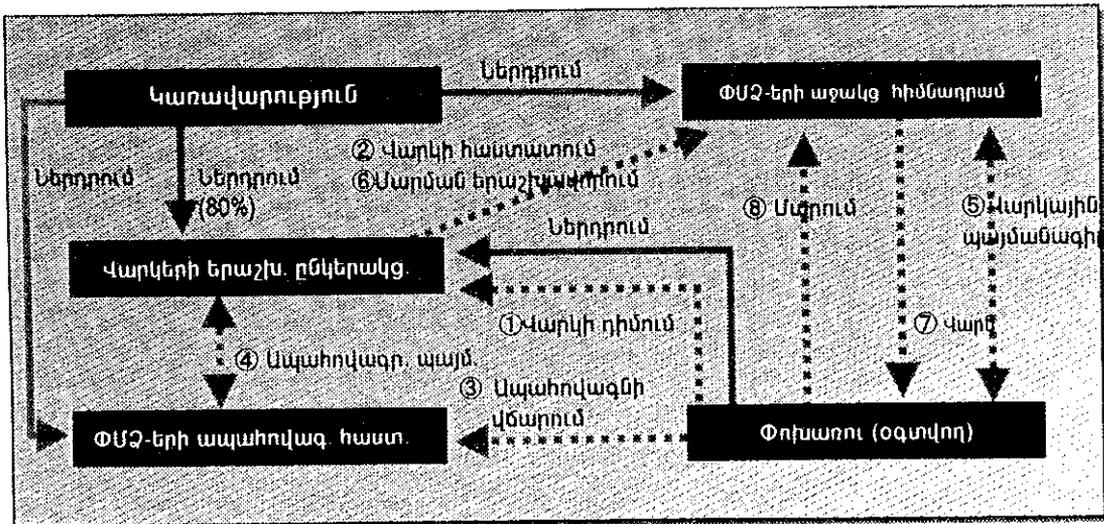
- Հիմնադրումը՝ 1 միլիոն ԱՄՆ դոլար նախնական կապիտալով, ամբողջը՝ կառավարության ներդրումը
- Ապահովագրման հաստատությունը ռիսկային պատվար է ապահովում Երաշխավորման ընկերակցության կողմից Հիմնադրամին տրամադրված երաշխիքի ներքո պարտավոխման (սուբրոգացիայի) ռիսկի համար (Հիմնադրամից փոխ առնող փոխառուից պահանջվում է ապահովագին վճարել Ապահովագրման հաստատությանը)
- Ապահովագրման հաստատության գործառնական ծախսերը պետք է ծածկվեն օգտվողի (փոխառուի) կողմից արվող հավելավճարներով (Երաշխավորման ընկերակցության համար Ապահովագրման հաստատության կառարած ապահովագրման դիմաց)

Տվյալ համակարգը, վարկերի կամ գրավադրման փոխարեն, որ ՓՄՁ-երը չեն կարող ապահովել, առաջարկում է փոխատվություններ՝ ներառելով հետևյալ պայմանները.

- Երաշխավորման ընկերակցությունը դառնում է փոխառուի պարտավորությունների երաշխավորը Հիմնադրամի առջև.
- Ապահովագրման հաստատությունն ապահովագրության միջոցով ռիսկի պատվար է ապահովում Երաշխավորման ընկերակցությանը.
- Օգտվողները (Հիմնադրամից փոխ առնողները) վճարում են ապահովագին:

Մեխանիզմն աջակցում է հեշտացնել ՓՄՁ-երի՝ Հիմնադրամից փոխատվություն վերցնելու գործընթացը:

Փոխառուն (օգտվողը) Հիմնադրամին ուղղված վարկային դիմումը ներկայացնում է Երաշխավորման ընկերակցությանը: Երաշխավորման ընկերակցությունը իրականացնում է վարկի գնահատումը, որոշում է վարկի պայմանները և արդյունքների մասին գեկուցում Հիմնադրամին: Դիմումից մինչև իրացումն ընկած գործընթացը կունենա նկար 5-4-ում պատկերված տեսքը:

Նկ. 5-4 Աջակցման հիմնադրամի ֆինանսավորման սխեման

Եթե փոխառության մարումը հետաձգվի սահմանվածից ավելի երկար ժամկետով, ապա Երաշխավորման ընկերակցությունը կվճարի Հիմնադրամին սուբբոգացիայի պայմանով: Երաշխավորման ընկերակցությունը կփոխհատուցվի Ապահովագրման հաստատության կողմից՝ պարտավորությունների այս կերպ մարված գումարի 90%-ի չափով: Երաշխավորման ընկերակցությունը Հիմնադրամից ստանձնում է վարկի փոխհատուցման պարտավորությունը և Երաշխավորման ընկերակցության փոխհատուցած գումարները ետ են վճարվում Ապահովագրման հաստատությանը:

(4) Արտաքին առևտրի ապահովագրման համակարգի ստեղծումը

Շատ ձեռնարկությունների հիմնահարցերն է՛լ ավելի են խորանում այն պատճառով, որ չեն կարողանում գանձել Ռուսաստան արտահանած ապրանքների դիմաց իրենց հասանելիք վճարները:

Առևտրի ապահովագրությունը ծածկույթ է ապահովում նման տիպի ռիսկերից, որոնք չեն ներառվում սովորական ապահովագրության ծրագրերում, և տնտեսվարողներին հեռու պահում արտահանման ու ներմուծման հետ կապված նման հոգսերից:

Կա առևտրային գործունեությանն առնչվող ռիսկի երկու տեսակ.

- քաղաքական ռիսկ. գործընկեր երկրի ռիսկը, որը գտնվում է ներքին խժողովրդայինների, հեղափոխության կամ պատերազմի իրավիճակում: Գործընկեր երկրի կառավարության ռիսկը, որ կարող է խափանել հասույթի փոխանցումը՝ ներմուծման դեմ արգելքներ մտցնելու կամ արժույթային սահմանափակումների միջոցով.
- առևտրային ռիսկ. առևտրային գործընկերոջ ռիսկը, որը գտնվում է, օրինակ, սնանկացման իրավիճակում:

Հայաստանի տեսակետից առավել կարևոր ռիսկեր պետք է համարվեն «փոխհատուցման կամ արտահանման հասույթի հետ կապված ռիսկը» և «հումքի և այլ ապրանքների ներմուծման համար կանխավճարների հետ կապված ռիսկերը»:

Ապահովագրման տեսակը	Ապահովագրության ներքո փոխհատուցելի ռիսկերը (քաղաքական ռիսկ, առևտրային ռիսկ)
1) Արտահանման հասույթի փոխհատուցման ապահովագրում	- Այն դեպքում, երբ առկա է արտահանման վավեր պայմանագիր, և ապրանքներն արտադրվել են, բայց հնարավոր չի արտահանել - Արտահանման հասույթն անփոխհատուցելի է դարձել բեռնառաքումից հետո
2) Կանխավճարի ապահովագրում	- Ապրանքների ներմուծման համար կանխավճարված միջոցներն անփոխհատուցելի են դարձել

Արտաքին առևտրի ապահովագրումը, իր ներհակ բնույթով, չի կարող հանդիսանալ մասնավոր հատվածի գործը և, երկրների մեծամասնությունում, ապահովագրման նման համակարգերը գործառվում են ուղղակիորեն կառավարության կամ համարժեք գործակալության կողմից: Ճապոնիայի պարագայում դրա պատասխանատուն Առևտրի և արդյունաբերության նախարարությունն է, Միացյալ Նահանգներում կառավարողը EXIM՝ Արտահանման և ներմուծման բանկն է, Միացյալ Թագավորությունում՝ ECGD-ը, Գերմանիայում՝ HERMES-ը, իսկ Ֆրանսիայում՝ COFACE-ը: Ապահովագրական ծածկույթը կազմում է պայմանագրային արժեքի 80 - 97%-ը:

Ապահովագրման ֆինանսավորումը պետք է, առանց այլևայլության, իրականացվի Հայաստանի պետական բյուջեի միջոցներից:

(5) ՁՀԳ-ի ամրապնդումը

ՁՀԳ-ը ստեղծվել է՝ ելնելով այն կարևոր դերի ըմբռնումից, որ ունեն արտահանումը և օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները Հայաստանի տնտեսության վերակառուցման գործում: Այսուհանդերձ, ՁՀԳ-ին այնքան չնչին բյուջե է հատկացվել, որ վերջինս իրեն չի կարող բույլ տալ նույնիսկ վերանորոգել պատճենահանող մեքենաները, էլ չենք խոսում աշխատավարձի ծախսերը հոգալու մասին: Ի հետևանք, այն ունի պատկառելի կազմակերպական սխեմա, բայց գործում են միայն մի քանի փոքր խմբեր, և գործակալությունը սատարվում է շնորհիվ ղեկավար ու միջին ղեկավար կազմի որոշ միջոցառումների անձնակազմի ջանքերի:

ՁՀԳ-ն օտարերկրյա ներդրողների և հայրենական արտահանողների համար “One-Stop-Shop” մեկ կանգառի կենտրոն դարձնելու նպատակով անհապաղ շտկումներ պետք է մտցնել ստեղծված իրավիճակում.

- 1) կարգավիճակը և գործառույթները պետք է ամրապնդվեն.
- 2) գործառնական բյուջեն պետք է ավելացվի.
- 3) հաստիքների որակական ու քանակական կազմը պետք է ամրապնդվի.
- 4) գործակալությունը պետք է ապահովվի տեղեկություններով և տվյալներով.
- 5) պետք է ստեղծվեն միջազգային հաղորդակցման անխափան հարմարություններ.
- 6) այն պետք է օժտվի քաղաքականություն ձևավորելու կարողունակությամբ:

Ստորև քննարկվում են պահանջումների որոշ մանրամասները:

1) Կարգավիճակի և գործառույթների ամրապնդումը

ՁՀԳ-ը, հանդիսանալով Վարչապետի գլխավորած ՆԽՊՊԽ-ի ներքո ներդրումների և արտահանման զարգացման քաղաքականության իրականացնող գործակալությունը, մինևույն ժամանակ ենթակա է ՁՀԳ-ում հավասարաչափ ներդրում անող երկու նախարարությունների ուղղակի իրավասությանը: Մա խիստ կերպով սահմանափակում է նրա գործառնական անկախությունը: Ներկա իրավիճակում, երբ ՁՀԳ-ն անում է որևէ առաջարկություն քաղաքականության վերաբերյալ, որը հավանության է արժանանում Արդյունաբերության և առևտրի փոխնախարարի կողմից, բայց որին ընդդիմանում է Էկոնոմիկայի փոխնախարարը, ապա առկա պայմաններում ՁՀԳ-ը քիչ բան կարող է անել: ՁՀԳ-ի նկատմամբ իրավասությունը պետք է սահմանափակվի մեկ վերադաս մարմնով և, հաշվի առնելով Հայաստանի համար ՁՀԳ-ի ապագա դերի կարևորությունը, այն պետք է գտնվի Վարչապետի ուղղակի իրավասության ներքո: Ինչ վերաբերում է դերին,

սպառ ԶՀԳ-ը պետք է օժտվի այնպիսի իրավագործությամբ և գործառույթներով, որ ի վիճակի լինի ինտեգրացված ձևով մատուցելու օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների և արտասահման խթանմանն ուղղված իր պարփակ ծառայությունները:

2) Գործառնական բյուջեի ավելացումը

Թեպետ Հայաստանի կառավարության ֆինանսական համակարգի ընթացիկ դեֆիցիտի պայմաններում դժվար է ապահովել բյուջեի ավելացում, բայց և այնպես, անհրաժեշտ է առնվազն այնպիսի ֆինանսավորում, որ գործակալությունն ի վիճակի լինի բոլոր աշխատողներին վճարել աշխատավարձ և ունենալ նորմալ աշխատանքային պայմաններ (գրասենյակային սարքավորում, սերվաններ, աթոռներ և պիտույքներ): Պատճենահանող սարքն արդեն չի դիմանում և ասես պատրաստ է ջարդոխուրդ լինելու: Նման պայմաններում բնականոն գործունեությունն անհնար է: Պետք է ակնկալել, որ Կառավարությունն ընթռնումով կմոտենա այս խնդրին և համապատասխան միջոցներ ձեռք կառնի:

3) Հաստիքավորման բարելավումը

Հաստիքների որակական մակարդակի բարելավումն առանցքային խնդիր է: Աշխատակազմն անհրաժեշտ է համալրել ստորև բերված ոլորտների մասնագետներով, որոնց նկատմամբ պահանջն այն է, որ հստակ պատկերացում ունենան իրական տնտեսության և հայրենական ու դրսի շուկաներում գործարարության մասին.

օտարերկրյա ներդրումների 2 (Հայաստանի ներդրումային միջավայրի մասին լայն գծով խորհրդատու.....գիտելիքներ ունեցող մասնագետ. լիաժամ հիմունքով)
իրավաբաններ 2 (մեկնաբանումներ արտերկրյա ներդրողներին, պատասխանում հարցումներին. մասնաժամ հիմունքով)
հարկային խորհրդատու.....1 (պարզաբանումներ օտարերկրյա ներդրողներին հարկային համակարգի ու հարկի գումարի հաշվարկման մասին և խորհրդատվություն հարկային հիմնահարցերի առնչությամբ. լիաժամ հիմունքով)
ճյուղի-ձեռնարկության մի քանի՝ լիաժամ, և մի քանի՝ մասնաժամ. նրանք, ովքեր մասնագետներ.....գործում են տարբեր հատվածների մասնավոր ձեռնարկությունների համար
գարգացման մասնագետներ..... 2 (օտարերկրյա ներդրումների և առևտրի մարտավարության պլանավորում...պատշաճ

մարդկանց հրավիրում. լիաժամ հիմունքով)
առևտրի մասնագետներ 2 (միջազգային առևտրի գործարքներում լավ քրծված,
խորհրդատվություն արտահանողներին. լիաժամ)
շուկայավարման մասնագետ.... 1 (լիաժամ հիմունքով)

Մի շարք խորհրդատվական ընկերություններում կան ունակ հաստիքներ, և տարբերակներից մեկն է վարձել նրանց աշխատելու որպես խորհրդատուներ՝ մասնաժամ հիմունքով:

Կարևոր է նաև բարձրացնել առկա աշխատակազմի որակավորման մակարդակը: Մասնավորապես, կարիք կա, որ առավել երիտասարդները վերապատրաստում անցնեն գործարարության հիմունքների բնագավառում: Բացի այդ, անհրաժեշտ է, որպեսզի աշխատողները գործարար միջավայրում անմիջական փորձառություն ձեռք բերեն արտադրության ու վաճառքի վերաբերյալ: Նրանք պետք է սեփական փորձով ըմբռնեն շահույթի և ռիսկերի կառավարման կարևորությունը, նախքան ի վիճակի կլինեն օգտակար խորհուրդներ տալու օտարերկրյա ներդրողներին կամ հայրենական արտահանողներին:

4) Տեղեկությունների և տվյալների պատրաստումը

ՉՀԳ-ը չունի բավարար տեղեկություններ ու տվյալներ Հայաստանի տնտեսական պայմանների և ներդրումային միջավայրի մասին: Փորձեր են արվում ստեղծել տվյալների բազա, բայց հաստիքների պակասի պատճառով առ այսօր էլ գոյություն չունի տվյալների որևէ օգտակար բազա: Գուցե արժև խորհել Վիճակագրության, պետական ռեգիստրի և վերլուծության նախարարությունից կարողունակ աշխատողներ ներգրավելու մասին: Սա ավելի դյուրին կդարձնի նախարարության պատրաստած տվյալների ձեռքբերումը:

5) Միջազգային հեռահաղորդակցության կանոնավորումը

ՉՀԳ-ին ֆաքս ուղարկելն ինքնին խնդիր է: Ֆաքսային ու հեռախոսային գործառույթները համատեղված են, և հեռախոսից ֆաքսին միացումը կատարվում է ձեռքի միջոցով: Ուստի, ֆաքս ուղարկելիս պետք է նախ զանգել ու խնդրել, որ միացնեն ֆաքսի մոդը, և ապա միայն սեղմել ուղարկման կոճակը՝ սկսելու առաքումը (Աշխարհում շատ քիչ կան գործարար միջավայրում նման սարքավորում կիրառող երկրներ): Եթե ՉՀԳ-ի գրասենյակում ոչ մեկ չիմի, ապա ժամերով հնարավոր չի լինի առաքել ֆաքսային ուղերձը:

Այս կարգի «մուտքի» խնդիրը կթողնի անբարենպաստ տպավորություն և կարող է բավական լինել, որ հեռու պահի հնարավոր օտարերկրյա ներդրողներին: ՉՀԳ-ը պետք է

իր տրամադրության տակ ունենաւ առնվազն երկու հատուկ ֆաբրային մեքենա:

ՉՀԳ-ն անցած տարի ներ է դրել տեղական ցանց, բայց համակարգն ունի հետևյալ քերութիւնները.

- սերվերի՝ սպասարկող սարքի փոքր հզորության պատճառով, արագությունը ցածր է և հաճախ հնարավոր չի հաղորդել բարդ տվյալներ: Սերվերը հարկ է փոխարինել բավարար հզորությամբ օժտված համակարգչով.
- Հայաստանում օգտագործվող համակարգիչները լի են համակարգչային հարուցիչներով: Սրա պատճառն այն է, որ շատերը համակարգիչը կամ Ինտերնեթն օգտագործում են՝ առանց հարուցիչների առկայության ստուգման կամ հատուկ պատվաստման: ՉՀԳ-ը հաղորդակցվում է աշխարհով մեկ և մեծապես ենթակա է հարուցիչների վտանգին, իսկ մյուս կողմից ինքն էլ շատ դեպքերում կարող է դառնալ հարուցիչների տարածման աղբյուր: ՉՀԳ-ը պետք է պայմանագիր կնքի հարուցիչների դեմ պատվաստում անող որևէ ցանցային կառուցվածքի հետ և սուկա բոլոր համակարգիչները պարբերաբար ենթարկի արդիական պատվաստումների:

6) Զաղաքականության ձևավորման կարողունակությունը

ՉՀԳ-ը կարող պետք է գտնվի հավաքագրել ու վերլուծել առկա տվյալներն ու տեղեկությունները (ներառյալ՝ արտերկրին վերաբերող) և ձևավորել ու կառավարությանը ներկայացնել օտարերկրյա ներդրումների և արտահանման համար Հայաստանում համապատասխան պայմանների ստեղծմանն ուղղված քաղաքականության միջազգային դրույթները, ինչպես ուրվագրված է հոդված 5.3.2-ում: Այս նպատակով անհրաժեշտ է, որպեսզի ՉՀԳ-ն, ի լրումն ներքին փորձագիտական հնարավորությունների, ունենա խորհրդատվական հանձնախումբ, որ կազմված կլինի գիտնական և գործարար փորձագետներից:

(6) ՓՄՁ-երի ռիսկային ձեռնարկների աջակցման կենտրոնը

Այս մեխանիզմի առանձնահատկությունն այն է, որ, հիմնված լինելով ինքնուրույն, բայց փոխկապված ՓՄՁ-երի վրա, այն կարող է համապատասխան ձեռնարկությունների միջև աշխատանքի օպտիմալ բաժանման միջոցով խթանել տեխնոլոգիայի արդյունավետ օգտագործումը ողջ հատվածի կողմից և միաժամանակ պահպանել ձեռնարկությունների միջև մրցակցային հարաբերությունները, այսպիսով իսկ կասեցնելով հատուկ տեխնոլոգիաների մեռած ուղիքում ու վատնումն առանձին ձեռնարկությունների կողմից:

Կառավարության նախաձեռնությամբ ՓՄՉ-երի ռիսկային ձեռնարկների աջակցման սույն կենտրոնի ստեղծման շնորհիվ ձեռնարկությունների միջև նման համագործակցային հարաբերությունները զարգացում կապրեն և կամրապնդվեն: Այս հիման վրա, նոր ռիսկային ձեռնարկների կամ կառավարման ու տեխնոլոգիայի ստումով տրամադրվող խորհրդատվական աջակցությունը (ներառյալ՝ փոքրածավալ ֆինանսական օգնությունը) կներառի ավելի ու ավելի շատ ՓՄՉ-երի և սրանով իսկ կձևավորվի արդյունաբերական հատվածի խթանման բարենպաստ միջավայր:

5.5. Առաջարկություններ իրականացման ծրագրի վերաբերյալ

Մասնավոր հատվածի զարգացման պլանի մասին հետազոտության առնչությամբ մենք առաջարկում ենք ստորև ուրվագծված իրականացման ծրագիրը:

(1) Տնտեսական զարգացման և պլանավորման

Նախարարության ստեղծումը

Հետազոտական քիմը, հաշվի առնելով մասնավոր հատվածի զարգացման պլանի կենսագործման կարևորությունը, առաջարկում է վերակազմավորել ներկա Էկոնոմիկայի նախարարությունը և վերստին ստեղծել **Տնտեսական զարգացման և պլանավորման նախարարություն**, որը կոչված կլինի իրականացնել 5.4-ում շարադրված գործառույթները:

(2) Զարգացման հայկական բանկի ստեղծումը

- Պետք է ստեղծել Զարգացման հայկական բանկ, ինչպես առաջարկված է բաժին 5.4 (2)-ում:

Զարգացման հայկական բանկի ստեղծումը և դրա կառավարումը պահանջում են մասնագիտացված գիտելիքներ ու փորձառություն, որոնք սակավ են Հայաստանում, ուստի կարիք կա մշակել արտերկրյա օժանդակության ներգրավման առանձին նախագիծ: Բանկի ստեղծումից որոշ ժամանակ անց կիրավիրվեն օտարերկրյա մասնագետներ, որոնք կփոխանցեն բոլոր բնագավառների (սկսած վարկային նախագծերի ընտրումից և վերջացրած վարկի իրացմամբ/փոխհատուցմամբ) վերաբերյալ իրենց ունեցած գիտելիքն ու հմտությունները:

(3) ՓՄՁ-երի ֆինանսական աջակցման համակարգի ստեղծումը

- Հարկ է պատրաստել ՓՄՁ-երի աջակցման հիմնադրամի, ՓՄՁ-երի վարկերի երաշխավորման ընկերակցության և ՓՄՁ-երի վարկերի ապահովագրման հաստատության ստեղծման մանրամասն պլանային փաստաթուղթը, որը պետք է ներառի առաջարկվող մեխանիզմները, ստեղծման նախապատրաստումը և գործունեության պայմանները: Անհրաժեշտության դեպքում կարելի է դիմել արտերկրի փորձագիտական աջակցությանը:

(4) Արտահանական արդյունաբերության զարգացման նախագծի մշակումը

- Վերը նշված (2)-ի և (3)-ի իրականացմանը զուգահեռ, արտահանական արդյունաբերության, այդ թվում՝ ներմուծմանը փոխարինող արտադրության խթանման նպատակով երկաստիճան վարկերի տրամադրման և հատուկ նախագծի մշակման

համար միջոցներ հատկացնելու խնդրադիմում պետք է ներկայացվի Համաշխարհային բանկին, ՎՋԵԲ-ին, գերմանական GTZ-ին և Ճապոնիայի OECF-ին (1999թ. հոկտեմբերի 1-ին վերջինս միաձուլվելու է Ճապոնիայի արտահանման և ներմուծման բանկին և կազմավորվելու է Միջազգային համագործակցության ճապոնական բանկը):

(5) Արդյունաբերական գոտու ստեղծումը

- Հարկ է ստաջ շարժել Արդյունաբերության և առևտրի նախարարության այն նախաձեռնությունը, որ վերաբերում է Երևանում արդյունաբերական գոտու ստեղծմանը: Նախագծի իրականացման համար պահանջվող սկզբնական ֆինանսավորումը կհատկացվի սեփականաշնորհման միջոցներից, բայց կառավարումը կհանձնվի մի երրորդ կողմի, և այն կկառավարվի որպես ինքնաֆինանսավորվող միավոր (Ղեկավար անձը պատասխանատու կլինի հետազոտելու արտասահմանի նույնատիպ կառույցները, օրենսդրությունը, համակարգերը և գործառնության ձևերը):

(6) Գունավոր մետաղների, այդ թվում՝ պղնձի և մոլիբդենի հանքավայրերի զարգացման և արժեքաբեր շահագործման իրագործելիության նախնական վերլուծության իրականացումը

- Հանքավայրերի զարգացման, արտադրության վերաբացման և մետաղը ստանալուց մինչև երկրորդային մշակումը լրիվ բոլորաշրջանի ապահովման իրագործելիության համակողմանի վերլուծություն իրականացնելու համար խնդրադիմումի ներկայացում աջակցման օտարերկրյա գործակալություններին: Վերլուծությունը կներառի Ագարակի պղնձի՝ ներկայումս փակված հանքավայրի շահագործման հնարավորությունների, Շամլուխի պղնձահանքի նոր զարգացման, Քաջարանի պղնձահանքի վերաբացման ու հանքաքարի փոխադրման և Ալավերդու մետաղաձուլարանի հետ կապված խնդիրները:

(7) Մարդահամարի անցկացումը

- 2001թ. պլանավորված մարդահամարն անցկացնելու նպատակով պետք է համապատասխան խնդրադիմում ներկայացվի աջակցման օտարերկրյա գործակալություններին: Ակնկալվող օժանդակությունը պետք է վերաբերի այնպիսի խնդիրների, ինչպիսիք են իրականացման մեթոդաբանությունը, ծրագրային ապահովման հարցերում փորձագիտական օգնությունը, կատարելիք ծախսերի որոշարկումը և անհրաժեշտ սարքավորման, դիցուք՝ համակարգիչների անհատույց տրամադրումը:

(8) ՓՄՁ-երի ռիսկային ձեռնարկների աջակցման կենտրոնի ստեղծումը

- Կենտրոնը պետք է ստեղծվի ՓՄՁ-երին կառավարման և փորձագիտական աջակցություն ցույց տալու նպատակով, ինչպես առաջակված է բաժին 5.4 (6)-ում: Այն կոչված է ՓՄՁ-երին, հատկապես՝ ռիսկային կապիտալով նորաստեղծ ձեռնարկություններին խորհրատվություն ապահովել կառավարման ու փորձագիտության ասպարեզում և ֆորում տրամադրել ընդհանուր խնդիրների շուրջ փորձի փոխանակման համար:

- Կենտրոնն այնպես պիտի կազմավորվի, որ կարողանա նաև հատկացնել որոշ ֆինանսական օգնություն:

(9) Չրոսաշրջության զարգացման կենտրոնի ստեղծումը

- Ինչպես ասվել է 5.3.3.-ում, Հայաստանի պարագայում զրոսաշրջությունը, որ բնութագրվում է ավելացված արժեքի համեմատաբար մեծ պարունակությամբ, կարևոր նշանակություն ունի և պետք է ըստ ամենայնի խթանվի: Կենտրոնի նպատակն է լինելու գրադվել զրոսաշրջության գործնական զարգացման և խթանման խնդիրներով: Պահանջվող միջոցները պետք է գոյանան ի հաշիվ դրամաշնորհների (օրինակ, Քրոքորյանի հիմնադրամից) և զրոսաշրջությանն առնչվող հայկական ձեռնարկությունների ներդրումների: Կենտրոնի հիմնական գործառույթներն են.

- 1) զրոսաշրջության ռեսուրսների զարգացումը (եղած հարմարությունների վերանորոգում և պահպանում/չահագործում).
- 2) արտերկրի հանրության իրազեկմանն ուղղված գործունեությունը, տարբեր լեզուներով գրքույկների/բրոշյուրների պատրաստումը, տեսաժապավենների և ֆիլմերի տարածումը.
- 3) զրոսաշրջության հետ կապված ձեռնարկությունների ղեկավար կազմի և աշխատողների կրթումը և վերապատրաստումը:
- 4) շրջագայության 5 միջին չափի և 5 մեծ ավտոբուսների ձեռքբերումը (վարձակալության պետք է տրվեն զրոսաշրջության ձեռնարկություններին):

JICA